

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

6de Jaargang, nr. 4

15 juli 1977

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent

Secretariaat : Maïsstraat 235, Gent. - Tel. 26 23 28

**Postrekening : 000-105.04.73.60 - Heemkundige en Historische kring
Gent, Koggestraat 14, Gent**

Lidgeld : 200 fr. per jaar. (Buitenland : 225 fr.)

INHOUD

Gent in 1855	138
Het Gentse Carnavallied aan het woord	150
De Compagnons der Boekdrukkunst	162
Het Wachthuis of de Beurs op de Kouter	166
Architect Louis Roelandt	170
De Keuning te Gent	177
Vraag en Antwoord	181
Te Gent	181
Bibliografie	182
Bibliotheek	183
Aanvullende Ledenlijst	183

**Bibliotheek en Documentatiecentrum : Het Damberd, Koornmarkt,
Gent. Toegankelijk voor de leden elke eerste zondag van de maand
(niet in juli en augustus).**

**Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage**

**Uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.**

GENT IN 1855

De gemeenteraadsverkiezingen in oktober 1854 waren ongunstig verlopen voor de liberalen. Advocaat Delehaye wordt burgemeester bij K.B. van 28 december 1854; baron Jules de Saint-Genois wordt schepen van onderwijs en schone kunsten ter vervanging van A. van Lokeren en Kervyn de Volkaersbeke wordt schepen van openbare werken ter vervanging van De Pauw. De schepenen Dubois (financiën) en Van Pottelsberghe de la Potterie (burgerlijke stand), die in 1851 verkozen waren voor zes jaar, behouden hun ambt.

Josse Jozef Delehaey werd geboren te Gent op 28 maart 1800. Hij behaalde het diploma van doctor in de rechten aan de universiteit te Gent en was burgemeester van Merendree tijdens het Verenigd Koninkrijk. In 1830 was hij lid van het Nationaal Congres; daarna was hij procureur des konings tot 1839. Hij werd volksvertegenwoordiger in 1849 en werd ondervoorzitter, daarna voorzitter van de Kamer. Na de verkiezing van 1857 verloor hij zijn mandaat, maar in 1870 werd hij opnieuw verkozen. Over zijn politieke loopbaan zal verder worden gehandeld. Hij overleed te Autryve op 22 september 1888.

4 Januari : Eergisteren rond acht uur 's avonds waren een vijftiental kurassiers in het Nodennaystraatje (zijstraat van de Veldstraat) aan het krakelen. Een drietal politieagenten kregen sabelslagen en moesten verzorgd worden. Zes kurassiers werden aangehouden.

14 Januari : De Melomanen houden een brooduitdeling in hun lokaal. Het Vlaemsch Gezelschap richt een brief aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers in verband met de hervorming van het landbouwonderwijs en vraagt dit onderwijs in de Vlaamse taal te doen verstrekken.

15 Januari : De minister van buitenlandse zaken heeft aan de burgemeester medegedeeld, dat Oostenrijk een schuld van 50 000 F gevorderd door de godshuizen van Gent erkend. Beter laat dan nooit !

19 Januari : De burgemeester heeft de politie bevel gegeven het bedelen aan de kerkdeuren en dit vooral bij huwelijken en begrafenissen te verbieden.

20 Januari : De metaalfabriek De Phoenix heeft bij gebrek aan bestellingen tweehonderd werklieden weggezonden. De overige arbeiders werken slechts acht uur per dag.

24 Januari : De Gazette van Gent schrijft : "Verscheidene achtereenvolgende jaren van duur leven hebben de arbeiders in een staat van verval

gebracht, dat al wat ze enigszins kunnen missen in de Berg van Barmhartigheid verpand werd. Nu is er niets meer om te verpanden. Geen huisraad, geen vuur in de haard; alles in koud, doods, akelig. Duizenden werklieden lijden koude, honger, gebrek." De krant vraagt aan de stedelijke overheid zalen in de stad te openen, waar de werklieden kunnen eten. De metaalfabriek Verboost-Tertzweil heeft een aantal werklieden afgedankt. De overigen werken slechts acht uur. De magazijnen van veel katoenspinnerijen zijn vol; reeds drie of vier fabrieken liggen stil. De Gazette van Gent klaagt het feit aan, dat de uitvoer van grondstoffen en de invoer van bewerkte stoffen begunstigd worden. Tevens vraagt de krant aan Van Hoorebeke, minister van openbare werken, locomotieven te bestellen bij de fabriek Phoenix en herinnert er aan, dat de twee beste locomotieven, le Duc de Brabant en le Comte de Flandre, in de werkhuizen te Gent werden gemaakt.

27 Januari : De gemeenteraad opent een inschrijving. Met de opbrengst zal soep aan de behoeftigen en aan de werklozen uitgedeeld worden. De Fonteïnisten geven een toneelvertoning ten voordele van de noodlijdende werklieden.

In de Holstraat werd een goedkope broodbakkerij geopend, waar het brood vier tot zes centimes goedkoper wordt verkocht.

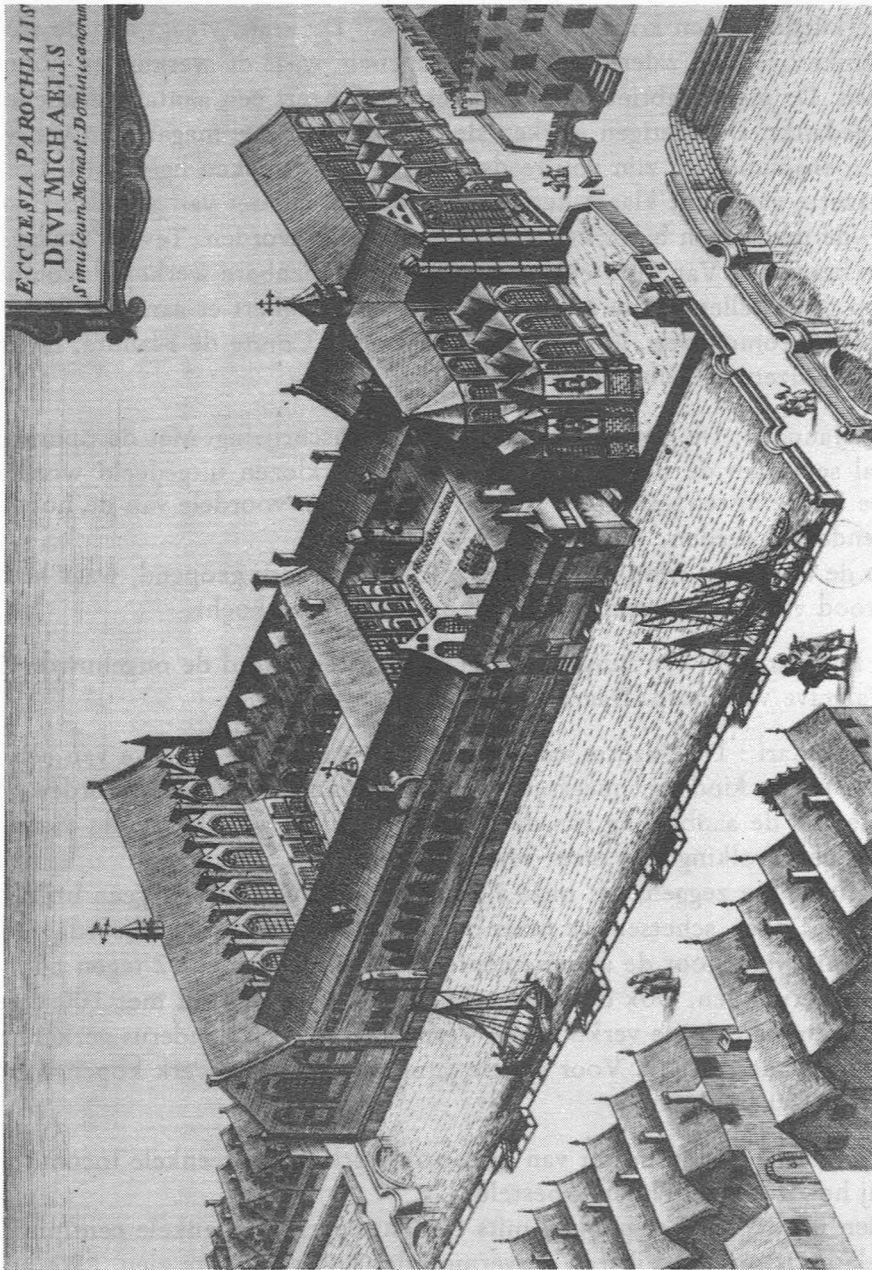
1 Februari : In een huisje aan het Gravensteen werd de ongehuwde Cl. Walgrave vermoord. Daarover verder meer.

2 Februari : De Gazette van Gent vraagt, dat bij de aangifte van een geboorte het kind niet meer naar het stadhuis moet gebracht worden. Wat later zal de aanbidding van de boorlingen bij de aangifte op de dienst van de bevolking niet meer vereist worden.

Wanneer we zeggen, dat onze Franse schouwburg dit jaar geen brillante affaires doet, schetsen we maar de gewone toestand. Op woensdag 31 januari werd door de abonneementen de baszanger met 72 tegen 54 stemmen verworpen. Ook de bariton onderging hetzelfde lot met 100 tegen 15 stemmen. In de verkoopzaal Verhulst werd een Sanderus verkocht voor honderd frank. Voor enkele jaren kon men dit werk kopen voor 40 tot 50 frank.

4 Februari : De minister van openbare werken heeft enkele locomotieven bij het werkhuis Phoenix besteld.

Men meldt, dat het publiek mits een entréeprijs van enkele centimes toegelaten is om het lijk van de vermoorde Cl. Walgrave te zien. "We begrijpen niet hoe de politie deze afschuwelijke tentoonstelling niet heeft verhinderd" schrijft de Gazette van Gent.

ECCLESIA PAROCHIALIS
DIVI MICHAELIS
Simulacrum Monast. Dominicanorum

Het Dominicanerklooster (St.-Michielskerk, Leie met Predikherenbrug en St.-Michielsbrug)

12 Februari : De Loge Le Septentrion zal de ganse maand haar wekelijkse brooduitdelingen voortzetten.

18 Februari : In zijn vastenbrief veroordeelt bisschop Delebecque de vrijmetselarij; verder wijst hij op het gevaar bij de lectuur van sommige kranten en bestrijdt het rationalisme en het indifferentisme. De omhaling ingericht door het gemeentebestuur heeft 13000 F opgebracht. Deze som zal niet geschonken worden aan het Liefdadigheidsbureau maar gebruikt worden om behoeftige werklieden te helpen.

22 Februari : Volgens de Gazette van Gent zijn er nog altijd een aantal ongesloten rijtuigen bij de spoorwegen in gebruik. De krant drukt de wens uit, dat er een einde zou komen aan deze ongeoorloofde toestand. Al de klassen van de bevolking moeten met dezelfde bezorgdheid worden behandeld.

28 Februari : De pijpen voor het nieuw orgel in de St.-Niklaaskerk zijn aangekomen. Men werkt ijverig aan de bouw van de sierlijke orgelkast naar een tekening van J. Van Hoecke.

3 Maart : Te Gent werd nog een bakkerij voor goedkoop brood opgericht. Het kapitaal bestaat uit 4000 acties van 100 F. De bakkerij is gevestigd in de Lange Violettenstraat.

Op 2 maart bood het liberaal zakenkabinet H. De Brouckère haar ontslag aan. Op 30 maart zal het laatste unionistische ministerie Pieter de Decker worden gevormd, dat zal aanblijven tot oktober 1857.

7 Maart : De Gentse maatschappij Société des Choeurs werd uitgenodigd om te Parijs bij de opening van de grote tentoonstelling te zingen.

8 Maart : Men is begonnen met het bouwen van een spoorwegbrug aan het oud kasteel.

9 Maart : De directeur van de Franse schouwburg is failliet verklaard.

16 Maart : De gemeenteraad schenkt aan Nollet een ere-penning. De tekst van de penning luidt : "Aan stads horlogemaker Karel Nollet, die de electriciteit de eerste in 't groot heeft toegepast op de uurwerkwijzers in de stadslantaarnen geplaatst".

20 Maart : De beroemde violist Vieuxtemps (Verviers 1820 - Mustapha 1881) geeft een concert in het Casino. Reeds op achtjarige leeftijd trad Vieuxtemps op te Parijs en te Wenen.

30 Maart : Het volgende is wel uitzonderlijk voor de Gazette van Gent maar deze tekst willen we de lezers niet onthouden. "Het Vaderland,

dat nog altijd met dezelfde zeeverziekte behebt schijnt, stelt zich als sleepdrager van een Fransch blaadje onzer stad en wel om ons als medeplichtig te doen voorkomen aan de ruïne en den ondergang van meer dan 200 bakkers, omdat wij de lezers bekend maakten van de oprichting van een monsterbakkerij”.

31 Maart : H. Conscience houdt een voordracht te Gent in de Letterkundige Maatschappij over “De zending der vrouw”.

De gemeenteraad schaft het reglement van 8 mei 1806, waarbij de herbergiers verplicht zijn een lantaarn boven hun deur te plaatsen, af. Deze verplichting blijft echter geldig voor de ontuchthuizen. Ook het reglement van 28 juli 1814, dat het sluitingsuur van de herbergen bepaalde, wordt gewijzigd. Thans mogen de herbergen tot middernacht open blijven in plaats van tot tien uur 's avonds.

6 April : De zangmaatschappij De Vereenigde Werklieden zal op 9 april in de herberg De Prins in de Ramen een concert geven; de opbrengst is bestemd om een van haar leden van de militaire dienst vrij te kopen.

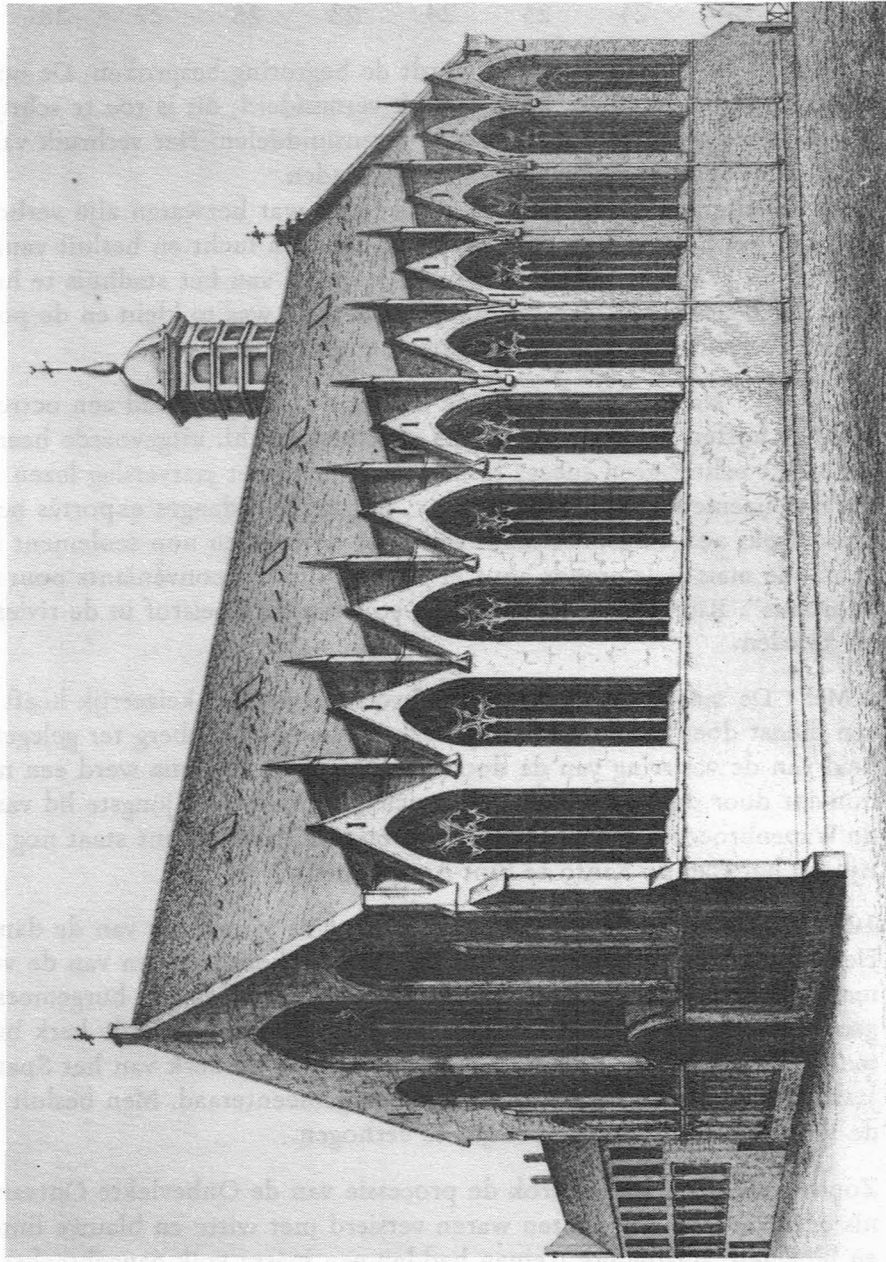
8 April : De Liefdadigheidswerkplaats heeft deze winter 110 000 liter soep uitgedeeld.

10 April : Heden overleed te Gent Jozef de Vleeschauwer, heel- en verloskundige. Hij werd geboren te Wichelen op 20 juni 1763. Deze Nestor van de faculteit werd in 1786 laureaat in de vroedkunde. Heel Gent kende hem. Nog voor kort zag men hem in de stad altijd in het zwart gekleed, met witte halsdoek, korte broek, sneeuw witte kousen en gespschoenen, een kostuum dat de leden der faculteit vroeger droegen en dat hij nooit wilde verlaten.

16 April : In een van de grootste fabrieken van Gent zijn verleden week een groot aantal werklieden zonder bezigheid gevallen; voor anderen werd het dagloon verminderd. De oorzaak : de langdurige oorlog en de onzekerheid van de toekomst. Het lot der werklieden is beklagenswaardig. Reeds verscheidene jaren zijn ze het slachtoffer van het duur leven en er is nog geen hoop op verbetering. Deze week zijn de prijzen van brood, vlees en boter nog verhoogd. De aardappelen zijn voor de werkmans onkoopbaar geworden.

Kijken we even de broodprijzen na.

	7.1	28.1	25.2	25.3	29.4	27.5	3.6
Intra-muros							
gebouwd	45	46	43	44	47	47	49
ongebouwd	37	38	36	36	39	39	41
rogge	24	25	22	23	26	27	28

Extra-muros

gebuid	42	43	41	41	44	44	46
ongebuid	35	36	35	34	37	37	39
rogge	24	25	24	23	25	27	28

21 April : In de gemeenteraad wordt de begroting besproken. De opbrengst van de octrooirechten is sterk verminderd; dit is toe te schrijven aan de uitzonderlijke duurte van de levensmiddelen. Het verbruik van vlees is bij de werklieden volledig opgehouden.

De gemeenteraad is van oordeel, dat er heel wat bezwaren zijn verbonden aan het houden van de botermarkt in open lucht en besluit vanaf 15 mei als proef de botermarkt in de voorzaal van het stadhuis te houden. Dit bleek echter een mislukking : de zaal was te klein en de politie was verplicht de zaal te doen ontruimen.

30 April : Na een lange discussie besluit de gemeenteraad een octrooierecht te heffen ten bedrage van 25 centimes per hl. uitgevoerde beer. Dit blijkt echter geen succes te kennen, wat in het jaarverslag lezen we : "L'établissement d'une taxe de 25 c. par hl. de vidanges exportées ne répond pas aux exigences de l'hygiène et donne lieu non seulement à la fraude mais à de grands abus et à beaucoup d'inconvénients pour les habitants". Ruimers en particulieren stortten de vloeistof in de rivieren en kanalen.

8 Mei : De maatschappij der Wapenbroeders van het keizerrijk heeft een dienst doen celebreren in de kerk te Sint-Amansberg ter gelegenheid van de verjaring van de dood van Napoleon. Daarna werd een monument door de maatschappij opgericht, onthuld. Het jongste lid van de Wapenbroeders is thans zestig jaar oud. Dit monument staat nog altijd op het Campo Santo te Sint-Amansberg.

12 Mei : De crinoline-rokken hebben thans de voorliefde van de dames. Het voorstel van de burgemeester de oude kerkornamenten van de voormalige kerk in het Vleeshuis - ornamenten, die volgens de burgemeester geen waarde hebben - uit te delen aan arme kerken, zoals de kerk buiten de Brugse poort, de kerk op Meulestede en de kerk van het Spanjaardkasteel, wordt aangenomen door de gemeenteraad. Men besluit ook de wedden van de politie lichtjes te verhogen.

Zondag 20 Mei : Heden trok de processie van de Onbevleete Ontvangenis door de stad. De straten waren versierd met witte en blauwe linten en bloemen. Bijzondere treinen hadden een massa volk aangebracht; ook diligenties en koetsen brachten veel kijklustigen. Drie militaire muziekkorpsen stapten in de processie. Aan de processie namen de kardi-

naal en elf bisschoppen deel.

24 Mei : De pauselijke nuntius heeft op donderdag 24 mei de eerste steen gelegd van de kerk van het Sint-Barbara-college in de Savaanstraat.

25 Mei : De krant De Broedermin betreurt, dat de kosteloze toneelvoorstellingen door schepen Kervyn niet in het programma van de Gentse kermis werden opgenomen en stelt de vraag "Is het soms om aan Le Bien Public genoeg te doen ?" De schepen zal het geld, dat bestemd was voor de toneelvertoningen gebruiken om door een Parijzenaar een vuurwerk te laten afschieten op het Belfort.

2 Juni : Opnieuw werd een maatschappij voor goedkoop brood opgericht, die zich zal vestigen op de Poel.

17 Juni : In een zangwedstrijd te Rijsel behaalden de Melomanen een eerste prijs en een gouden medaille van 300 F, het Willemsgenootschap bekwam een derde prijs en een medaille van 200 F. De maandag bij hun terugkeer uit Rijsel werden de beide groepen feestelijk ontvangen en in optocht naar het stadhuis geleid. De Melomanen heeft als voorzitter Kervijn en als bestuurder K. Miry; bij het Willemsgenootschap was de ondervoorzitter Willem Roghé en de bestuurder P. De Vigne.

1 Juli : Te Gent kwam een brief aan, die door de Gentenaar Judocus Cnudde te Sebastopol werd verzonden op 14 juni 1855. Het lijkt wel, dat de post heden trager werkt dan honderd jaar geleden.

20 Juli : Vreemde opkopers hebben op de botermarkt de boter gekocht aan de prijs door de boeren gevraagd. Zo steeg de prijs van de boter tot boven de twee frank per kg.

Op de aardappelmarkt hadden enkele onlusten plaats. 's Morgens vroeg hadden werklieden hun vrouw vergezeld naar de markt en verplichtten de boeren hun aardappelen te verkopen tegen 10 centimes per drie kg. Er was veel verbittering tegen de opkopers. Volgens de Gazette van Gent werden de aardappels te Gent verkocht tegen 34, 36 en zelfs 40 centimes per drie kg. Op maandag 23 juli waren er weer moeilijkheden. De aardappels werden verkocht tegen 25 centimes per drie kg., de erwten van 12 tot 14 centimes per liter.

4 Augustus : De Gentse vlasfabriek op de Vogelenzangkaai heeft eergisteren voor de eerste maal haar werklieden aardappelen tegen verminderde prijs bezorgd (18 centimes per drie kg.) Dierman-Seth, fabrikant in de Ham, verkoopt aan zijn werklieden aardappelen van eigen bedrijf tegen 20 centimes per drie kg.)

Op 9 juni werd de beschuldigde Jan Dewaet wegens de moord op het

Veerleplein op 1 februari ter dood veroordeeld. De halsrechting had plaats op zaterdag 4 augustus om zes uur. De guillotine was opgesteld achter de Sint-Machariuskerk en was omringd door rijkswachters en soldaten. Volgens de Gazette van Gent leek alles meer op een jaarmarkt dan op een strafplaats.

Onderzoeken we verder de evolutie van de broodprijzen.

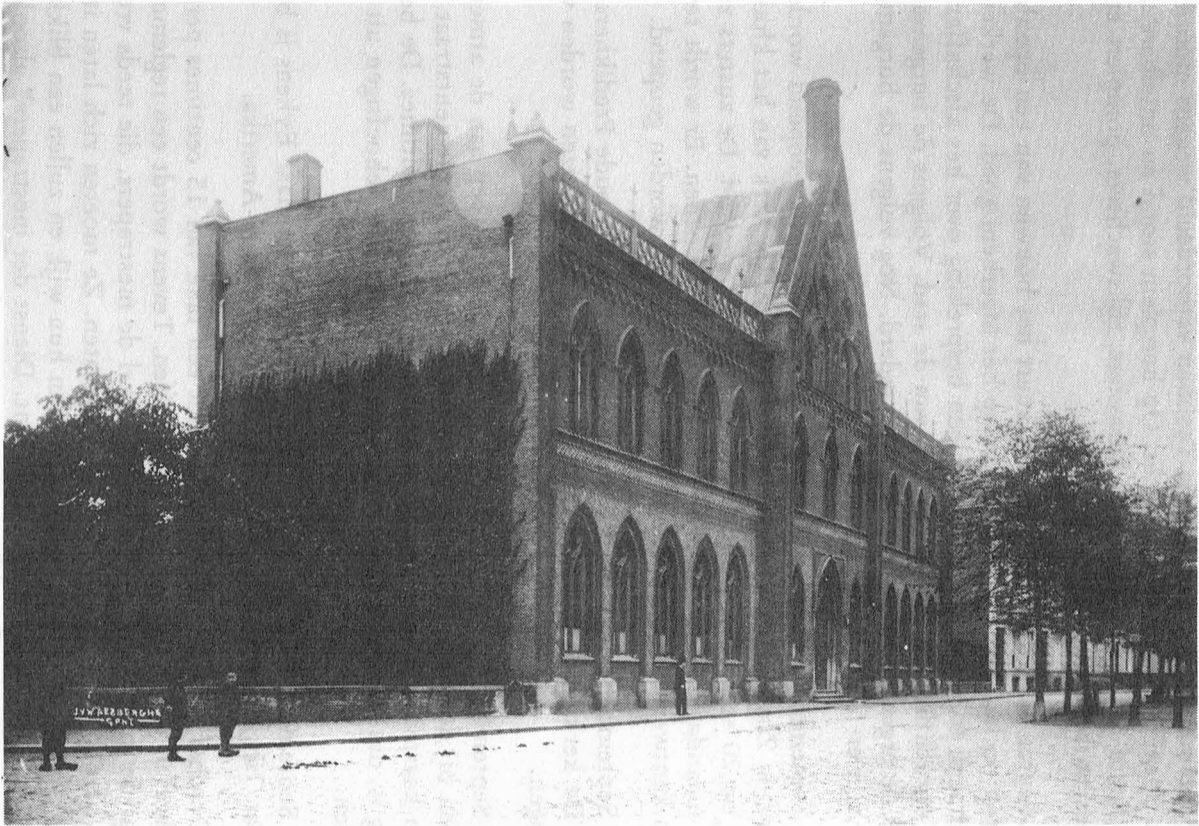
	10.6	15.7	19.8	16.9	28.10	28.11
Intra-muros						
gebuid	55	51	53	53	58	56
ongebuid	45	43	43	45	48	48
rogge	30	25	26	29	29	30
Extra-muros						
gebuid	52	49	50	50	53	53
ongebuid	43	41	41	43	42	44
rogge	30	25	26	29	29	30

Op 4 augustus beslist de gemeenteraad de oude marktreglementen weer in voege te brengen. Deze reglementen dagtekenden van : aardappelmarkt : 25.10.1817, botermarkt : 12.6.1804, graanmarkt : 7,11.1676 en 28.1.1803, markt pluimvee : 20.12.1806, veemarkt : 18.3.1817. De bedoeling is voornamelijk het opkopen door vreemde kooplieden te verhinderen. Tevens wordt een octrooirecht van 70 centimes per hl. op de invoer van paarden- en duivenbonen goedgekeurd, alsmede een recht van 94 centimes per hl. op de bloem van paarden- en duivenbonen.

13 Augustus : E. Moyson heeft in de poësis de eerste prijs voor Nederlands geschonken door het Willemsfonds behaald. In september bij de algemene wedstrijden voor het middelbaar onderwijs zal E. Moyson een eervolle vermelding behalen voor een Griekse vertaling, een eerste prijs voor Latijn en een accessit voor Nederlands.

19 Augustus : Danszaal Apollon. Buiten de Kortrijkse Poort te Gent. Ter gelegenheid van St.-Pieterskermis op zondag 19, maandag 20 en zondag 26 augustus : luisterrijk dansfeest. Een goed orkest zal de allernieuwste dansen uitvoeren. Het buffet zal van lekkere dranken en eetwaren voorzien zijn. Personen, die met rijtuigen naar de zaal komen, zullen geen barrière-rechten moeten betalen.

3 September : Deze morgen is de Belgische driemaster Theodore uit onze haven naar Indië vertrokken. Het is de zevende maal, dat dit schip naar die verre streek reist. We hopen in mei 1856 zijn gelukkige thuiskomst te mogen melden.

Het Van Caeneghemgesticht (Copyright A.C.L. Brussel)

5 September : Men is thans bezig het ijzeren bovengedeelte van het Belfort te verven. Over enkele dagen zal het ijzerwerk het voorkomen hebben van een stenen toren.

6 September : Deze morgen is Taelman veroordeeld wegens moord in het Spanjaardkasteel gehalsrecht. Op het plein stond en ontelbare menigte. Rond het schavot stonden kurassiers, rijkswachters, pompiers en politieagenten opgesteld.

15 September : De gemeenteraad keurt het bouwen van een openbare pomp op het Sint-Pietersplein en op het Meerhem goed. De werken bedragen 4 318 F. Daarna volgt een bespreking over het afschaffen van de ontuchthuizen in het centrum van de stad. Volgens de burgemeester zijn de ergerlijke tonelen sterk verminderd. Nog volgens de burgemeester zijn er te Gent 60 tot 70 verdachte huizen.

19 September : In onze stad zal een nieuw klooster geopend worden door de Zusters der Visitatie op de Coupure. De kerk van het klooster zal op 20 september door de bisschop worden gewijd. De zusters zullen op maandag 24 september hun Franse klassen openen. Er wordt tevens een kantwerkschool ingericht, die in oktober zal worden geopend.

21 September : Men breekt thans de toren van de oude Predikherenkerk af. De kerk zal later verdwijnen en door een reeks huizen worden vervangen.

28 September : Van maandag 1 oktober zal men soep aan de armen uitdelen bij de Zusters van Sint-Vincentius in de Gouvernmentstraat. Men kan kaarten voor een liter soep bekomen voor tien centimes. De bedoeling is, dat welstellenden kaarten kopen om ze aan behoeftigen uit te delen.

29 September : De kruisweg van de Gentse kunstenaar Eykens is bijna klaar. Hij is bestemd voor een kerk te St.-Louis in Amerika.

1 October : De gemeenteraad besluit een taxe van 15 centimes per hl. te heffen op de uitvoer van ruimstoffen. Tevens wordt een reglement voor de mestrapers goedgekeurd. Enkel de mestrapers, die reeds vroeger dit beroep uitoefenden, worden toegelaten. Ze moeten zich laten inschrijven bij de politiecommissaris van hun wijk en zullen een blikken plaat met de vermelding "Stad Gent. Dienst der mestrapers" alsook met het nummer van de wijk ontvangen. Deze plaat moeten ze op de rechter arm dragen. De mestrapers mogen enkel hun beroep uitoefenen in de straten, die hun door de politie worden toegewezen. Ze mogen enkel een stootkar of een kruiwagen gebruiken. Het is verboden zich bij de

particulieren aan te bieden om afval op te halen.

15 October : De Gazette van Gent meldt, dat de Leopoldstraat, die werd aangelegd in 1792, nog altijd niet geplaveid is.

31 October : De nieuwe opera van Gevaert "Les Lavandières" oogst te Parijs een groot succes. De Fonteinisten openen het toneeljaar met het werk Laureins Coster door N. Destanberg.

13 November : Tijdens een vergadering van de Gentse katoenfabrikanten wordt een protestschrijven tegen de vermindering van de invoerrechten op fabrieksgoederen en opgesteld door Ferd. Lousbergs goedgekeurd.

11 December : Het gemeentebestuur heeft heel wat problemen met het opstellen van een sluitende begroting. Een aantal octrooirechten worden verhoogd. De belasting voor de nachtwacht wordt vervangen door een belasting op de bewoonde huizen met een huurwaarde van meer dan 200 F per jaar en zal 2 1/2 o/o van de huurwaarde bedragen.

1855 was een jaar van duur leven, van werkloosheid, van honger en elende. Het jaarverslag vermeldt : "La persistance de la cherté des denrées alimentaires et le chômage de quelques établissements sont les causes de l'accroissement de la misère". In 1855 werden 4 870 gezinnen met 19 480 personen het ganse jaar en 780 gezinnen met 3 120 personen tijdelijk geholpen of in totaal 22 600 personen of 21,3 o/o van de bevolking.

In augustus 1855 werd de "Vereeniging voor 't algemeen welzijn" opgericht met als doel aardappelen aan de lagere standen te verkopen aan een verminderde prijs. De activiteiten begonnen in augustus 1855 en zullen eindigen op 20 mei 1856. De gemiddelde prijs van de verkochte aardappelen lag tussen 22 en 26 centimes per drie kg.

Einde 1855 werd het Van Caneghemgesticht voor blinden geopend; het bestuur werd toevertrouwd aan de Broeders van Liefde.

En terwijl de Engelsen en de Fransen op 8 september 1855 Sebastopol veroverden, ontdekte Livingstone de Victoria-watervallen in Afrika en stierf in Zweden de filosoof Kiergegaard, die eerst een kleine eeuw later een grote invloed zal uitoefenen op de wijsbegeerte. In Parijs werd een wereldtentoonstelling gehouden en werd het eerste grootwaren huis geopend. Een slecht jaar is voorbij.

M. STEELS

HET GENTSE CARNAVALSLIED AAN HET WOORD

In Ghendtsche Tydinghen (1974, pp. 7-20) handelde M. Steels over "Carnaval te Gent". Dat deed hij door het gebeuren door een sociaal-historische bril te bekijken. In de bladzijden die volgen wil ik het eveneens over datzelfde carnaval hebben doch dan bekeken vanuit de folkloristische hoek. Daarbij zullen we hoofdzakelijk gebruik maken van de talloze carnavalsliedjes waarvan we een massa exemplaren aantreffen in de G.U.B. en enkele in de bibliotheek van het Museum voor Volkskunde. Van wanneer het eigenlijke carnavalslied, dat wil zeggen opzetelijk voor carnavalsgebruik aaneengerijmd, dagtekent, is moeilijk te achterhalen. Het oudste ons bekend liedje dateert van 1827. Zijn titel luidt : "Iets in 't Gendtsch / gezongen in de Societeyt DE CONCORDE (1) / Vastenavond 1827 / Stemme : Mon pays avant tout". Zoals mag blijken van de paar strofen van het liedje die we tekstueel overschrijven, is de tekst wat we tegenwoordig "geëngageerd" zouden kunnen noemen.

Wy waeren hier over jaer ook gezeten,
Dees schoonen dag vergeten wy niet,
Den Burgemeester (2) kwam ook bij ons eten,
Zoo veel eer en was ons nog niet geschied.
Heeft men wat g'had m'heeft ook veel gegeven,
Veel armen menschen eten van ons brood,
'T is eenen winter, men zoud' er van beven,
Hoe veel en zyn er niet nog in de nood.
Elk heeft gegeven zoo veel als zy konden,
Ziet maer ons lysten hoe vol dat ze staen,
In de CONCORDE wy zyn dat gewone,
Daer med'en kan zy ook noyt niet vergaen. (3)

Wat de rijmpjes verzwijgen, is dat er niet alleen met lijsten rondgegaan werd doch eveneens met bussen.

Dat de collectanten zich bij dat rondgaan niet vergenoegden met een flink aantal cafés te gaan bezoeken maar verkozen hun schreden te wenden naar "den toer" zal wel niet hoeven onderstreept te worden. Wat met "den toer" bedoeld wordt moet ik hier niet uit de doeken doen, het artikel van M. Steels weet daarover alles te vertellen. Ik zal dan ook elke onnodige overlapping met bedoeld artikel vermijden. Toch nog dit over die toer : niet alle zotten liepen op hun eentje straat in straat uit. De meesten zag men opstappen of liever huppelen in paren of gegroepeerd in zg. compagnies. Wie goed bij kas was kon zich veroorloven de

toer te maken in een open spel, een vigilante, een tilbury, een char-à-bancs of een alledaagse boerewagen zoals er een te zien is op een van de afbeeldingen (4) Op deze en op een van de twee andere foto's herkent men zonder moeite de gevel van het Hôtel Faligan, de zetel van de Club des Nobles, eertijds bekend als Hondenkot. Op de derde foto ziet u op de achtergrond, nl. op de hoek van de Vogelmarkt, het Café des Arcades, later ingenomen door de boekhandel Van Rysselberghe & Rombaut. Nog later door die van Rombaut-Fechey. Tegenwoordig door de IPPA.

Waaruit die compagnies samengesteld waren ? Uit een zelfde buurt bewonende mannen en vrouwen. Uit een zelfde ambacht of beroep uitoefenende arbeiders(sters) of beambten. Uit de vrijwel voltallige leden-schaar van de ontelbare verenigingen en verenigingetjes die de stad rijk was. We bedoelen de koor-, spaar-, kaart-, teerling-, bolders-, schutters- en andere maatschappijen. Uit wat studentenbonden.

Een van de grootste bekommernissen van die compagnies gold vanzelfsprekend hun uniforme kledij. Gemengde compagnies kwamen voor de dag verkleed als pierrots en pierrettes, als harlekijns en colombines, als boeren en boerinnen, als schooljongens en -meisjes. De niet gemengde groepen, in hoofdzaak geleverd door het sterker geslacht, verkozen in de huid te kruipen van clowns, domino's, matrozen, Zoeaven, Turken, Chinezen, Indianen, enz.

Wie al toerend niet moe gelopen, gehuppeld, gesprongen en gezongen was, trok 's avonds naar een van de talrijke danszalen of -zaaltjes om daar peper te gaan geven. Een speciaal, meer burgerlijk publiek zou zijn avond en nacht liever doorbrengen in de zalen van de "Fransche Comedie".

Doch laat ons voorlopig de compagnies en de Opera aan hun lot over om de afgebroken draad van ons verhaal weer op te nemen.

Bleek het carnavalslied dd. 1827 min of meer geëngageerd te zijn, van dat dat van het volgende jaar kan niet hetzelfde gezegd worden.

Reeds de titel van het 9 strofen tellend lied laat maar al te duidelijk verstaan welk soort vlees men in de kuip had : een doorspekt met een flinke portie guitige folklore.

"Vasten-avond-gezang op de mekaniëke Smis of Menschen-ergietery op de Graen-merkt te Gend ten jaere 1828. Stemme : Jan die sloeg Sysje."

Het grootste wonder,
nog op de Graen-merkt is,
raer en bijzonder,
een mekaniëke smis,
een mensch-ergietery,

oven en vorm by,
daer elk mag van genieten,
gebrekelyke doen
hun daer ergieten.

Aldus luidt de 4de strofe van het lied. Ook het laatste couplet mag u niet onthouden worden.

De konstenaeren,
zijn in d'ergietery,
zoo wel ervaeren
dat het brengt rykdom by,
zy werken inderdaed
van kleyne winst en baet,
die daer wilt van genieten
komt met den karnaval
laet u ergieten.

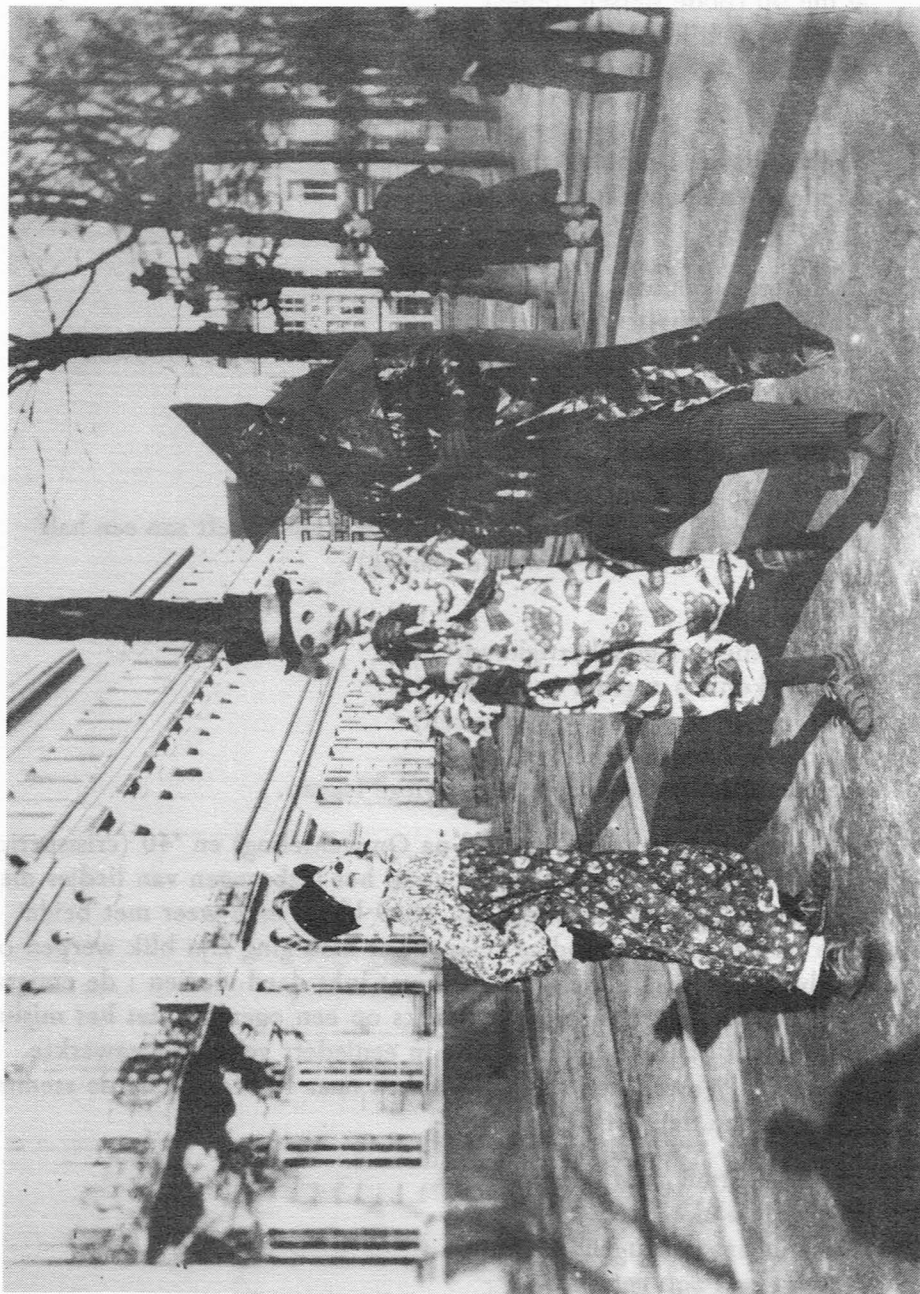
Wat het lied ons verzwijgt is op welke plaats van de Koornmarkt er "ergoten" werd. Dat zal wel in om het even welke drankgelegenheid plaats gehad hebben.

Over de betekenis van die "ergietery" of haar equivalent "erbakking" zullen we niet nader ingaan. Dr. Marcel Deruelle behandelde het onderwerp met kennis van zaken in Oostvlaamse Zanten (1964, pp. 145-156). Alleen willen we er volledigheidshalve aan herinneren dat - wellicht door beïnvloeding door de feesten die sedert 1861 te Eeklo gehouden werden - omtrent hetzelfde tijdstip een ander door Van Paemel gedrukt volksliedje op de stemme van "Het Meysken gelyk haer Moeder" de ronde deed :

Den bakker die Vrouw en Man
weer dobbel erbakken kan.
De wereld heeft veel wonder in,
Elk zoekt na listen en pratyken,
want ider tragt nae het gewin,
om hunnen handel te verryken,
men spreekt nu veel van eenen man,
zyn werk gaet alle konst te boven,
die alle slag van menschen kan
dobbelt erbakken in den oven.

De bakker nodigt iedereen uit naar zijn wonderbare inrichting te komen :

Arm en ryk, man en vrouw, oud en jong.

Van het carnaval in de
Laarbeekse wijk

Ook :

jonge maagdekens
al die op roode sletzen loopen
met pluymen hoedjes op den kop
de kat in 't donker 't vel afstroopen.

Ook :

Veel jongmans die met valschen grond
de meyskens dobbelhartig vryen.

Ook :

Getrouwde vrouwen, ende mans
die kraeyen schieten op d'een zeye
(kraien zijn bepaalde lichte vrouwen)
de meyskens zonder maegden glans
die loopen na de bakkerye,
den bakker werkt voor kleyn profyt,
de schande word van kant geschoven.
(een goed verstaander heeft aan een half
woord genoeg)

Ook :

Dogters die uyt goedhertigheyd,
niet en konnen tegen t'ontzeggen
(weigeren)
waerdoor zy haere liberteyt,
tegen dank (met tegenzin) in de wiege leggen.

In de jaren '30 (Katholiek bewind na Omwenteling) en '40 (crisisperiode) schijnen het carnaval en in elk geval het uitbrengen van liedjes diep ingeslapen te zijn. In het liedje van 1849 bleek men weer met beide voeten op de begane grond te staan want men ging zijn blik werpen op een gebeurtenis die in die jaren heel wat inkt deed vloeien : de emigratie van Belgen naar Kalifornië, en zulks op een ogenblik dat het mislukt avontuur met Santo Tomas (5) nog in eenieders geheugen nawerkte. We lezen in "Vastenavond 1849. Vertrek naar Kalifornië op de stemme van A la façon de Barbari" :

In Karnifornië geen bedrog
Men zal gelukkig wezen
Want in ons geheugen leeft nog
't Vera-Paz, zoo geprezen,
Vele Belgen vielen er dood
La faridondaine

Niet dan uit nood
 Vervloekt zy toch die kolonie, biribi
 A la façon de Barbari, mon ami.
 Mensch, 't zy boer, oud, jong kleyn of groot
 Uyt dorpen en uyt steden
 Denkt aen uw's broeders hongersnood
 En wilt een kluyt (10 centiemen) besteden.
 Koop all' dees VASTENAVOND LIED
 La faridondaine
 Helpt uyt 't verdriet
 Zy die gaen naer Kalifornië, biribi
 A la façon de Barbari, mon ami.

Ook het volgend jaar heeft het carnavalslied het "schooien" op zijn programma staan doch ditmaal wordt "het liedeken verkocht ten behoeve van den Armen". Het betreft "Karnavalslied 1850 De verkeerde Wereld / stemme C'est ce qui nous désolé of Den boer zal 't al betalen". Laatstgenoemd dingetje is een zeer populaire zangwijze die we alle vijf voeten tegenkomen. Zoals u zult kunnen ervaren is het liedje niet politiek geladen wat niet wegneemt dat het zich expliciet contesterend laat horen. In feite is die bestreden verkeerde wereld al niet verkeerder dan die welke we de onze noemen.

De wereld die is gansch verkeerd.
 Wat slecht is, wordt nu meest geëerd,
 En ziet men zegepralen. (bis)
 Heeft men een vel, men stroopt het af,
 Men brengt elk tot den bedelstaf
 Door dat vervloekt betalen. (bis)
 Vrienden verzacht nu het verdriet,
 Koopt toch dees vasten-avond lied.
 't Is om een broodje t' halen (bis)
 Voor menig' armen man en vrouw,
 Met kind'ren in d'ellende en rouw,
 Die 't niet kunnen betalen (bis)

Welke gezicht het carnavalslied in de jaren '50 getrokken heeft laat ik onbesproken. M. Steels en Pr. Claeys (6), de eerste objectief, de andere heel partijdig, hebben het onderwerp meer dan voldoende behandeld. Desniettemin wens ik toch 2 liedjes uit het vergeetboek te voorschijn te halen. Het eerste wegens de details die het over een bepaalde cavalcade verstrekt; het tweede omdat het van de hand is van niet de eerste de beste. Het eerste : "Karnavaldagen van 1857. / Menschlievende Kaval-

kade / ingerigt door / De Zonder Naem. / Met medewerking van verschillende Maetschappijen”.

Door de mededeling die we onderaan het vliegend blaadje aantreffen komen we iets meer te weten over de route die de stoet had af te leggen. Hier volgt ze : “De Kalvakade zal rondgaen Maendag 25 February en Zondag 1 Maert. De eerste omgang is bepaeld als volgt : de stoet zal byeenkomen in de Savaenstraet, en voortgaen langs de Ketelbrug naer de Komediestraet, Kouter (kant der Hoofdwacht), Kouter (kant der Concorde), Zonnestraet, Veldstraet, Koornmerkt, Korte Munt, Groenselmerkt, Lange Munt, Vrydagmerkt, Kamerstraet, Korte Kamerstraet (nu een gedeelte van Bij St.-Jacobs), Vlasmerkt, St. Jacobsnieuwstraet, Keizer-Karelstraet, Arteveldeplaets, Brabanddam, Brabandstraet, Vogelmerkt, en zoo op den toer komen om er tot des avonds op te blijven”.

“De tweede omgang zal gebeuren langs de Walpoort (komende van de Savaenstraet), Korte dagsteeg, Vogelmerkt, Kouter (kant der Concorde), Zonnestraet, Koophandelplaets, Kort Onderbergen (nu Gebr. Vandeveldestr. van Recollettenbrug tot Onderbergen), Onderbergen, St. Michielsplaets, St. Michielsstraet, Hoogstraet, Peperstraet, Burgstraet, Hooge Zonnestraet (Rekelingestr.), St. Pharaïldeplaets, Groenselmerkt, en op den toer komen langs de Lange Munt, om op te blijven tot des avonds”.

Van die twee itineraria kan alleen maar getuigd worden dat ze kasseiweg waren zoals de Gentenaars plegen te zeggen.

Het ander liedje dat we menen te moeten bovenhalen dagtekent van 1859. Het vloeyde uit de pen van niemand minder dan Emiel Moyson (7). Wat zijn inhoud en vorm betreft - van het liedje, niet van Emiel - staat het torenhoog boven al wat het leger would-be volksdichters voortbrachten. Ik haast mij te verklaren dat hij niet de allerenigste intellectueel geweest is die zich bezondigde aan het aaneenrijgen van carnavalsliedjes. In zijn geval waren ook N. Destanberg, Fr. de Potter, H. van Peene, K. Onderreet, Pr. van Duyse, en wellicht nog anderen.

“Ten Strijde” betitelde Moyson zijn gedicht ervoor zorgend dat het kon gezongen worden op de stemme van A plein verre. Doch let wel op ! Het drukken van het lied betaalde hij uit eigen zak en voor de verspreiding ervan stond hij op zijn eentje borg. Verkleed in domino maar niet gemaskerd deelde hij gedurende al de carnavalsdagen zijn vliegende blaadjes uit aan de kijkers naar de toer. Het commentaar waarmee hij zijn lied besluit - dit wordt natuurlijk niet gezongen - tekent de 20jarige idealist ten voeten uit : “De strijd moet vreedzaam wezen; het geweld heeft nooit den verdrukten eene duurzame lotverbetering aangebragt”. Dezelfde mening zal hij een paar weken daarop verwoorden in een ander lied : “Denkt gij daaraan ?” Daar verklaart hij uitdrukkelijk : “Wat ons betreft, nooit zullen wij den verdrukten het aanwenden van andere

middelen dan de wettelijke aanpréken !” Plaatsgebrek verbiedt ons het lied in zijn geheel mee te delen; we zullen ons dus maar vergenoegen met het kopiëren van de laatste twee strofen van de aanklacht :

Toch, slaven, rijst, rijst op, gij werkmansvrienden,
rijst uit uw'slaap en reikt elkaar de hand,
bestrijdt 't geweld, bestrijdt die 't volk verblinden
en weelde kooft in 't lieve Vlaanderenland

R. Sa, gezellen,
weest kloek gezind, de strijd begint,
o laat de boeien niet meer vaster knellen !
Sa, gezellen,
de strijd begint, weest kloek gezind,
opdat de werkman eens zijn' rechten wint !

De weelde kooft en balsemt al de wonden
waar 't goedig Volk sinds eeuwen lang aan leed,
en Vlaanderen heeft zijn' ouden glans hervonden,
dien rijken glans toen Artevelde streed !

R.

Wellicht omdat het vliegend blaadje zonder enige ondertekening de wereld in gezonden werd, werd het liedje niet opgenomen in “Liedjes en andere Verzen van E. Moyson, Antwerpen, 1869”. In een ander wél ondertekend zoëven aangehaald blaadje, gedrukt enkele dagen na het sluiten van carnaval, nl. op 3 april 1859, wordt in dezer voege op “Ten Strijde” gezinspeeld :

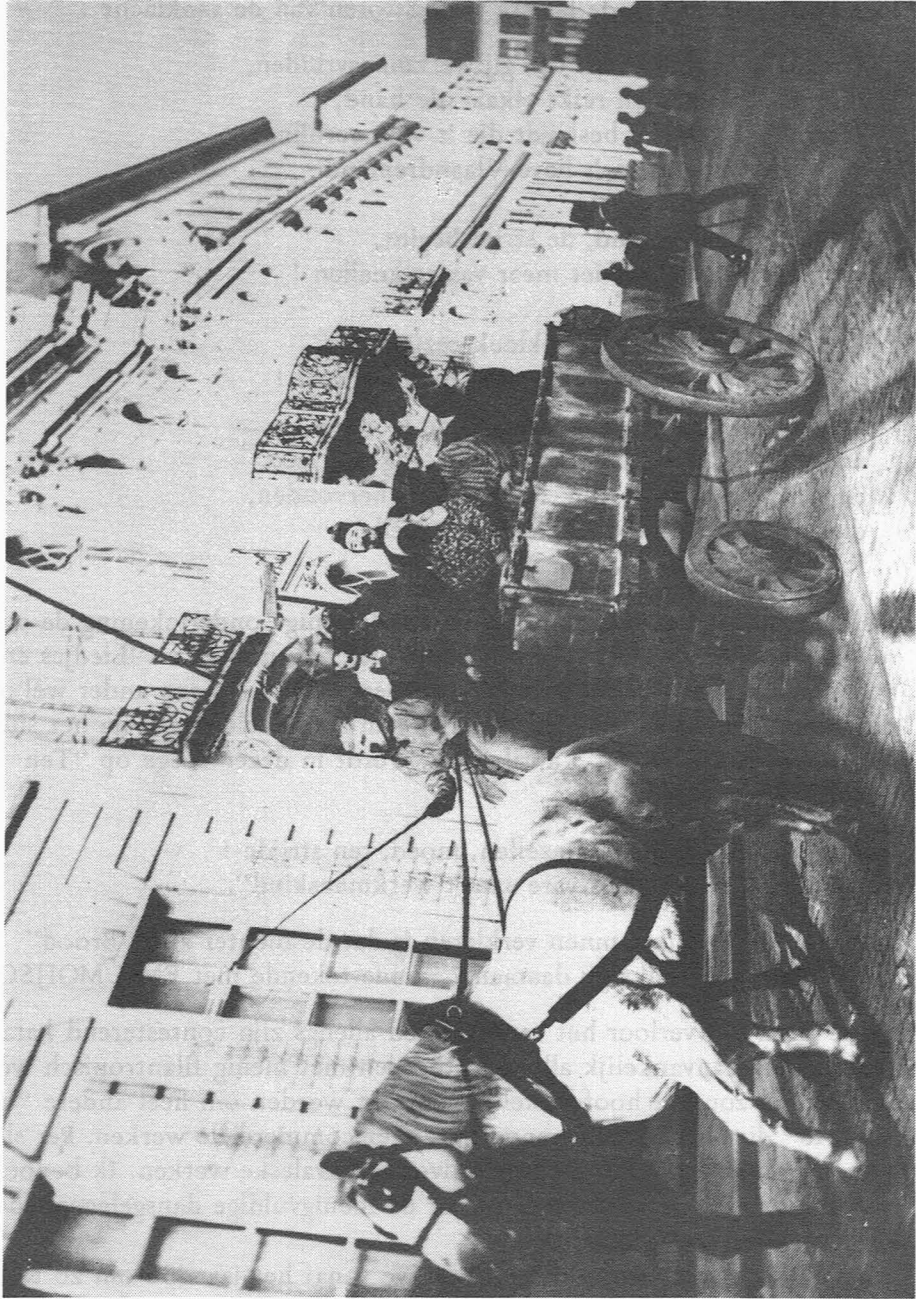
Luid klonk ons lied “Gezellen, moed, ten strijde !
dat eindelijk regt weêrvare aan 't werkmanskind”.

Wat we onmogelijk kunnen verklaren is dat de dichter zijn “Brood” zowel als zijn “Denkt gij daaraan ?” ondertekende met EMIL MOIJSON.

In de jaren '60 verloor het carnavalslied allengs zijn contesterend karakter om zich aanvankelijk alleen in te laten met menig filantropisch werk. Naderhand zou het hoofdzakelijk gebruikt worden om heel andere “werken” te “dienen”. Zeer persoonlijke, zeer commerciële werken. Per slot van rekening zeer verantwoordé zuiver carnavaleske werken. Ik bedoel de liedjes die uitgereikt werden door de menigvuldige dansgelegenheden, of liever drankgelegenheden.

Wat dat soort van liedjes betreft zijn we vanaf het jaar '86 om zo te zeggen volledig ingelicht.

Laten we dus achtereenvolgens de herbergen, café-chantants en eigenlijke danszalen aan het woord.

DE HERBERGEN, die zich liever staminets, stammenees of staminees laten noemen. Uiteraard zijn ze uitgesproken in de minderheid aangezien ze niet zo dansgeschikt zijn als haar grotere broertjes : de café-chantants en de danszalen.

Den gouden Bol, Rooigemstraat

Het Lappersfort, Zandstraat (nu Montereystraat)

“Wilt maar peper geven,

Recht naar de ZANDSTRAAT toe

Daar dansen wij ons moe”.

Den Handboog, Lange Munt. Wie geen zin heeft de beentjes op te lichten kan biljarten of bollen.

De Bruiloft, Rooigemstraat. Bij Julie Elias, die zelf haar liedje aaneenge-regen heeft.

“Wij maken veel plezier.

En lustig op den zwier

In DE BRUILOFT is 't goed bier”.

“En wij gaan eens met ons Mie

Naar DE BRUILOFT bij Zulie”.

Een paar jaar nadien heeft Zulie haar tenten opgeslagen in *A la Ville de Spa*, Hoogstraat, waar men haar “Julie de Kilo” noemt.

DE CAFE-CHANTANTS. Deze waren uitermate talrijk. Over de stad gelijkmatig verspreid hadden zij er het handje van hun winkel te doen draaien. Figuurlijk en letterlijk. Moeite noch financiële inspanningen waren hun te zwaar om leven in de brouwerij te brengen. Figuurlijk en letterlijk.

De Nieuwe Eendracht, St. Amandstraat. Bij Karel De Zutter, bijgenaamd Blonde Karel.

De levende Brug, Bijlokevest

De Lelie, Zandstraat (nu Montereystraat)

't *Gouden Mandeken*, Oude Beestenmarkt. Isidoor Van Daele, den al-omgekenden komiekzanger met Eedje Petrool zullen het volk eens hartelijk doen lachen.

Den Trompet, Molenaarstraat

De Lelie, St. Amandstraat

't *Oud Ijzerkruis*, Slijpstraat. Gehouden door den welbekenden volks-zanger Alex Wauters

't Is in 't Kruis dat men moet zijn

Om er d'echte lol te smaken

Dus waar kan men beter wezen

Dan bij SANDER IN HET KRUIS ?

Want in het IJZERKRUIS

Daar heerscht vroolijk gedruisch
Daar is er lol, elk is er thuis.

Bij Mijnheer Charles, Oude Beestenmarkt. Duivenmelker

Want op den Duivenmarkt
Bij CHARLES diene schort (deugniet)
Is er geen lol of drank te kort,
Dus Pierrot Matrozen en Arlekijn
Wilt een goede flikker geven
Bij MIJNHEER CHARLES moet gij zijn
Daar voelt eenieder zich herleven.

*De Leeuw van Vlaanderen, St. Pietersvrouwenstraat (nu St.-Kwintens-
berg)*

Er zal weer lijk alle jaren
In DE LEEUW te winnen zijn
Voor de schoonste verkleede paren
Twintig bloenden extra fijn !
Iedereen krijgt wat boterkoeken
En de grootste compagnies
Die DE LEEUW komen bezoeken
Elk een resem bloedsociës.

Een bericht aan de liefhebbers : voor 3 F bekomt u 1000 exemplaren !

Het Volksblad, Drongenschensteenweg

Boer, boerin en piero
Daar eens naartoe zonder dralen
Clouws matroos en domino
Laat u daar eens binne vallen
Ieder jongen met zijn mie
Zal zich daar eens goed amuzeeren
Dus gezongen in 't refrein
Wij moeten in HET VOLKSBLAD zijn.

De volledige tekst vindt u in G.T. van 1975, p. 30.

De Welkom, Dendermondschensteenweg, Bij Henri Capaert

Maar wilt gij u amuzeeren
Bij CAPAERT moet gij fricanteeren
Daar bij HENRI Moet gij u niet geneeren

*De Vijlkapper, Brugschensteenweg. Bij Albert Cotman, bijgenaamd
Beerke.*

't Nieuw Jeruzalem, ?

De Witte Duif, ? Het lied is van de hand van Alex. Wauters. Dat de

man niet alleen liedjes maakte mag blijken uit het bericht waarmee hij zijn lied besluit : Den ondergeteekende gelast zich met het maken van kleedjes voor de compagnies.

De gouden Appel, Leikaai

Daarheen met g'heel ons kliek
En met een fel muziek
Want in DE GOUDEN APPEL
Is het magnifiek.

Het laatste lied dat we op de kop konden tikken dagteken van 1910. Zijn er na die datum nog andere van de pers gekomen ? We weten het niet. Hopelijk brengen bereidwillige lezers-verzamelaars ons een gestoffeerd antwoord. Hoe dan ook, een feit is het dat, wellicht om definitief afscheid te nemen van een sedert jaren gevestigde gewoonte, nauwelijks een paar maanden voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, nogmaals een lied de straat op werd gestuurd.

5 strofen van elk 10 regels telt het lied, dus iets dat moet bekeken worden.

Karnavallied 1914, is het getiteld. Het werd gedicht en gezongen door Frans De Dapper uit de Appelstraat.

Toe springt maar op al in galop
Meisjes doet u ne vrijer op
Steekt hem thons later op den bok

't Is feest van Karnaval
Een liedje nu gezongen
Toe meisjes knipt een jongen

Wij trekken naar de zalen
Met onzen bon amie
Ons jong hartje ophalen
Doet deugd wel sapristie

Pirots en herderinnen
Zwaven en arlaquin
't Is tijd al om te minnen
Toe zoekt u een vriendinne

Vivat de Gentsche lolle
't Is maar eens karnaval
't Verdriet uit hulder bolle
Zegt Mie de Kasserolle.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) LA CONCORDE was een orangistische, liberale vereniging (Metdepenningen was er de voorzitter van van 1858 tot 1881) die haar lokaal had op de hoek van de Kouter en de Korte Meer. Als zoveel andere merkwaardige gevels en artistieke interieurs viel ook het *Verkenskot* - dus noemden de Gentenaars DE CONCORDE - ten offer aan de zg. Moderne architectuur. Het gebouw was het werk van Louis Roelandt (1825), dezelfde die in Gent menig bouwwerk op zijn naam staan heeft (of had). Ik denk aan de Opera (1840), het (afgebrand) Gerechtshof (1846), het Casino (1836). DE CONCORDE vond een nieuw onderdak in het nieuw gebouw.
- (2) Het was op 10 januari 1826 dat het op dat moment pas voltooid interieur ingehuldigd werd door de voorzitter van de vereniging, burgemeester Jozef van Crombrughe. Het is op dat gebeuren dat in het lied gezinspeeld wordt.
- (3) We hebben eraan gehouden aan de spelling van de aangehaalde liederteksten niet de minste wijziging aan te brengen al ware het slechts om het eigenaardige van de gebezigde taal onaangetast te laten.
- (4) De negatieven van deze evenals van de andere in dit artikel gepubliceerde foto's maken deel uit van het Fonds Vander Haeghen, negatieven die bewaard worden in het Museum voor Volkskunde.
- (5) Zie H. Rieux, Gentse bijdrage tot de studie van het volkslied "Vera Pas" in Oostvl. Zanten, 1971, pp. 215-217; M. van Wesemael. Nog iets over het liedje van Vera Paz, in Oostvl. Zanten, 1972, pp. 35-35.
- (6) Notes et Souvenirs, III, p. 130 en p. 254, Gand, 1907.
- (7) Emiel Moyson werd te Gent geboren op 9 januari 1838. Hij overleed te Haut-Pré (Luik) op 1 dec. 1868.
Omdat Emilius Carolus Augustus een natuurlijk kind was van (de niet onbemiddelde) Felicita Trossaert droeg hij tot 22 juni 1856 haar naam. Op die datum verkreeg hij de toestemming zich naar de naam van zijn vader, Antoine François Moyson te noemen.
Nog vóór de arbeidersbeweging enigszins georganiseerd was ijverde de burgersjongen, die Emiel was, met woord (opstellen van liederen en gedichten) en daad (het uitreiken ervan) voor de ontvoogding van het proletariaat. Dit was hem veroorloofd dank zij een zeker kapitaal dat hij van zijn moeder geërfd had. Zoals voldoende bekend is beschreef Anseele Moysons leven in de tendenzroman "Voor 't Volk geofferd" (1881).

DE COMPAGNONS DER BOEKDRUKKUNST EN BOEKBINDERIJ DER STAD GEND.

Sedert jaren kennen we thans de maatschappelijke zekerheid - waarin we onder meer de principes kunnen zien van solidariteit en verplicht sparen -, die de werknemer beschermt tegen ziekte, werkloosheid, enz. Er zijn echter tijden geweest, dat bij ziekte of werkloosheid van het ge-

zinshoofd, het gezin onmiddellijk verviel in de bitterste armoede en ellende en beroep moest doen op de liefdadigheid.

Ons verhaal begint op 11 mei 1806. Op die dag kwamen de letterzetters, drukkers en boekbinders samen en besloten een onderstandskas te stichten, die ze "Borze" noemden. Het initiatief ging uit van J.F. Laval. Laval was geboren te Gent op 27 juni 1774 en was gedurende ongeveer 35 jaar letterzetter. In 1818 werd hij hulpbibliothecaris van de universiteitsbibliotheek en maakte zich hier verdienstelijk door het opstellen van een aantal inventarissen. Laval heeft ons ook een manuscript nagelaten "Dag-aanteekening of kronijke van het voorgevallene binnen de stad Gend van 29 January 1813 tot Augusti 1815", dat bewaard wordt in de universiteitsbibliotheek. Ook door Laval beschikken we over het eerste reglement van "de Borze". Wat ons onmiddellijk opvalt, is dat de vereniging geen bestuur heeft; de algemene vergadering moet telkens beslissen.

Art. 2 bepaalt : "Er zal wekelijks op elke Drukkerij en Binderij door eenen Ontfanger daertoe aengesteld, ontfangen worden een Decim of vlaemschen stuyver per Compagnon en Leerling, welken Ontfanger zal gehouden zijn alle maenden de penningen te behandigen aen den Kassier". Wie kan lid worden ? De leden moeten sedert drie jaar het beroep van letterzetter-drukker-boekbinder uitoefenen en de stad bewonen. "De compagnons, meer als drie jaer op de kunst en die niet contribuieren, te rekenen met den dag der institutie (oprichting der vereniging), indien zij naerdien zouden willen inkomen, zullen voor alle verschenen jaer betaelen tot drij schellingen courant en daerenboven vervallen in den art. 7 op de vreemdelingen. Insgelijks zal het zijn met degene die in het vervolg op de konst zullen komen." Dit art. 7 bepaalt "Geenen vreemdeling zal aengenomen worden vooraleer hij een jaer domicile binnen deze stad zal hebben : hij zal gehouden zijn nog een jaer te contribuieren, eer hij het recht kan genieten benevens de andere compagnons; daerenboven zal hij voor welkom betaelen twee schellingen courant ten profijte der Borze".

Welke steun verleende nu de Borze ? De zieke leden na zeven dagen werkonbekwaamheid en die thuis behandeld werden, ontvingen 3 gulden 3 stuivers per week of 9 stuivers per dag. Aan de leden, die in het hospitaal werden verzorgd, werd een gulden 11 stuivers per week of 4 1/2 stuivers per dag uitgekeerd (dit als steun voor het gezin). De ziekte moet gestaafd worden door "eene behoorlijke attestatie van den docteur" (art. 8). Tenslotte werden aan de leden, die "tot zekeren ouderdom gekomen zijnde, dat hij onbekwaam zal geworden zijn nog te kunnen werken tot en wanneer hij in een huys van weldadigheid zal geraeken, dan zal hij bij titel van ouden compagnon wekelijks bij den

kassier mogen ontfangen eenen schelling courant; hij zal zig met min moeten vergenoegen na maete der fonds". Art. 22 voorziet echter een beperking : "Den genen die zig ziek maekt 't zij door dronkenschap, 't zij door het verkeeren in slegte huizen, kan geene pretentie maeken op de borze".

Er werd ook steun verleend in enkele andere gevallen. "Aen de jongheden, die de conscriptie noodzaekt op te trekken" werd een som van zes gulden en zes stuivers verleend als reisgeld. Ook de leden, die werkloos waren en naar een andere stad gingen om werk te zoeken, kregen dezelfde som als reisgeld. Echter "Indien er eenen compagnon van zijnen meester bedankt wordt door zijn slegt gedrag of onwetenschap of wel dat hij zijn eygen afdankt, om naer eenen anderen stad te reyzen, kan geene pretentie maeken op de Borze" (art. 15).

Hoe werd de Borze bestuurd ? "Den kassier zal alle zes maanden prompt en zuyvere rekening doen aen de ontfangers en alle jaeren aen de generaliteyt, die hun zullen moeten laeten vinden op de plaets waer den kassier hen roepen zal, dit op de boete van drie stuyvers courant" voor de afwezigen. Op de vergadering moest de leden zich behoorlijk gedragen. Er was een boete voorzien voor "die elkander injurieren of uytshelden, te weten den eersten belediger : drie stuyvers", "die handgemeen worden, elk eenen schelling courant", "en indien er bloed gestort wordt, elk twee schellingen" alles ten profijte der kasse.

Bij de stichting in 1806 sloten zich 56 leden aan uit negen drukkerijen. (drukkerij Begijn : 15 leden, Steven : 10 leden). Uit een brief van Laval van 2 november 1808 blijkt, dat de Gentse letterzetters het voorbeeld hebben gevolgd van hun Parijse collega's, voorbeeld waarop de Moniteur en het Journal des Débats de aandacht hadden gevestigd. Op 11 november 1808 verleent burgemeester Pycke zijn goedkeuring aan het reglement.

Vanaf 1819 werd aan de zieke leden elf stuivers per dag verleend. Na 1830 ontvingen de zieken 1,50 fr. per dag en dit gedurende zes maanden, daarna 1,25 fr. per dag gedurende drie maanden. Na negen maanden moet de vergadering beslissen over de steun, die verder zal verleend worden.

In 1853 vierde de boekdrukkers-ziekenbeurs feest : werden gehuldigd Karel Lodewijk Kockenpoo, die sedert 25 jaar algemeen ontvanger was en Canneel, de oudste letterzetter van Gent. Canneel was de vader van de kunstenaar Th. Canneel (Gent 1817-1892), directeur van de Academie te Gent van 1850 tot 1892, en die voornamelijk bekend is voor zijn muurschilderingen in de Sint-Annakerk.

Op 25 mei 1856 vierde de ziekenbeurs haar vijftig jarig bestaan. Een groot banket in de herberg Den Handboog in de Lange Munt verenig-

de meer dan honderd disgenoten. Gedurende die vijftig jaar was in totaal ongeveer 20 000 fr. aan zieke leden en oude leden uitgekeerd terwijl er nog 3000 fr. in kas was. Het laatste overlevende lid-medestichter J.B. De Leeuw werd hartelijk gevierd. Ook Laval was aanwezig; de man was blind en zou op 27 februari 1859 overlijden.

Op 16 november 1873 werd een pensioenkas gehecht aan de boekdrukkers-ziekenbeurs met het doel de oude of tot werken onbekwame leden een levenslang pensioen te verlenen. Om een pensioen te kunnen genieten moest men ten minste dertig jaar lid zijn bij de ziekenbeurs of de pensioenkas en 65 jaar oud zijn. De bijdrage bedroeg 20 centimes per maand, boven de inleg voor de ziekenbeurs. Verdere inkomsten kwamen van omhalingen en de opbrengsten van feesten, tombola's, concerten, toneelvertoningen. De betaling der pensioenen ving aan van zodra de kas over een kapitaal van 50 000 fr. zou beschikken. Het te betalen pensioen mocht maximum 1,50 fr. per dag bedragen; het pensioen zal verhoogd worden tot twee frank per dag als het kapitaal meer dan 100 000 fr. bedraagt. De gebrekkigen en ongeneesbaren, die niet meer kunnen werken en die meer dan vijf jaar en minder dan twintig jaar lid waren, ontvangen de helft van het vol pensioen. In 1883 was de som van 50 000 fr. bereikt en werden de eerste pensioenen uitbetaald. De eerste tombola had 15 452 fr. opgebracht; de tweede tombola van 1880 bracht 21 208 fr. op en dit met lotjes van tien centimes.

In 1900 werd de pensioenkas aangesloten bij de Spaar- en Lijfrentekas, waardoor de leden de voordelen van de staatskas konden genieten. In 1905 telde de pensioenkas van de drukkers 170 leden, die aangesloten waren op de staatskas. Aan de zieke leden werd nu twee frank per dag uitbetaald. In 1905 telde de ziekenbeurs 323 werkende leden.

Op 9 juli 1906 werd het honderdjarig bestaan van de boekdrukkers-ziekenbeurs gevierd. Een lange stoet, waarin meer dan negentig maatschappijen opstapten, trok door de stad. Het kapitaal van de ziekenbeurs bedroeg 85 000 fr. in 1906.

Art. 20 van het reglement verbood over politiek te spreken tijdens de vergaderingen. Op het einde van de negentiende eeuw woedde de strijd voor het algemeen stemrecht met er naast nog een strijd tussen socialistische en anti-socialistische vakbonden. Het is duidelijk, dat van buiten uit gepoogd werd de leden van de ziekenbeurs in de strijd te betrekken.

De boekdrukkers-ziekenbeurs, opgericht in 1806 - het begin van de negentiende eeuw - is een prachtig voorbeeld van solidariteit. Dat dit initiatief uitging van drukkers-letterzetters-boekbinders is niet zo verwonderlijk: de groep is beperkt, waardoor verstandhouding gemakkelijker is; bovendien was de verstandelijke ontwikkeling van deze werknemers

heel wat hoger dan de ontwikkeling van werknemers in andere beroepen. Zo waren heel wat leden van de ziekenbeurs lid van de Fonteinisten en van Broedermin, zoals Pieter De Cort, Frederik De Stoop, Van Doosselaere, Fontaine, Fauconnier, allen letterzetters; K. Onderet was boekbinder. Het eerste drietal schreef ook toneelstukken. Op het einde van de negentiende eeuw, maar voornamelijk na wereldoorlog I is schaalvergroting onafwendbaar; ziekenbonden, waarvan de leden behoren tot eenzelfde beroep, zijn voorbijgestreefd. Voeg daarbij de grote evolutie in de arbeidersorganisatie. Zo zal de Borze na een meer dan honderdjarig bestaan verdwijnen. Wie zal echter de betekenis van de Borze bepalen als voorbeeld voor de oprichting van andere ziekenbonden en pensioenkasen ?

J. DE MEESTER

HET WACHTHUIS OF DE BEURS OP DE KOUTER

Op 6 maart 1738 beslisten de schepenen van de Keure op de Kouter een wachthuis voor de Oostenrijkse troepen te bouwen. Sedert 1715 waren onze gewesten trouwens opnieuw met Oostenrijk verenigd. De stadssoldaten of de stadswaeckende mannen behielden hun wachthuis in het stadhuis. In het resolutieboek lezen we : "Ten voornoemde daeghe is gheresolveert te maecken eenen nieuwen corps de garde op den peerdencauter deser stadt ende daertoe te ghebruycken de penninghen te procederen van de vercoopinghe van de officien van prysers."

Architect Bernard De Wilde werd belast met het tekenen van het plan. Bouwmeester J.B. Simoens bouwde het wachthuis voor een som van 1366 ponden wisselgeld. David 't Kint, inspecteur van de stedelijke bouwwerken, werd met het toezicht belast. Bernard De Wilde tekende ook de nieuwe schouwburg en het gildenhuis van de Sint-Sebastiaansgilde.

Het wachthuis werd niet uitgevoerd als het oorspronkelijk plan van architect De Wilde. Op het ontwerp zat boven het raam van het balkon De Maagd van Gent op een leeuw en met de linker hand op het schild met de wapens van Vlaanderen en Gent. Bij de uitvoering werd dit schild vervangen door de loop van een kanon en een wapentrofee. De keizerlijke Oostenrijkse arend boven het dak werd natuurlijk door de Fransen weggenomen. Het wachthuis was gedeeltelijk gebouwd op een stuk grond toebehorende aan de stad Gent en op een stuk grond van de Sint-Sebastiaansgilde, die er voor een vergoeding ontving. Het nieuw

gebouw werd in ontvangst genomen op 23 november 1737; de gevel is in stijl Lodewijk XV.

In de 18e eeuw was een werkman belast met het reinigen van het wachthuis en met het verwijderen van het gras, dat groeide tussen de stenen op de Kouter : "tot het gaede slaens ende cuysschen van den corps de garde en tot het uytrekken van het gaes op den Cauter".

Het wachthuis, alhoewel gebouwd door de stad en dus ook eigendom van de stad Gent, werd toch na de aanhechting van ons land bij Frankrijk, beschouwd als nationaal goed. In 1807 werd het gebouw aan Gent teruggegeven op voorwaarde, dat het gebouw zijn bestemming zou behouden en door de stad worden onderhouden. Tijdens het keizerrijk werd het wachthuis versierd met de Franse leeuw, die natuurlijk weggenomen werd in 1814. In 1830 werd hij vervangen door een Belgische leeuw, die nu al lang verdwenen is.

Welk was het doel van dit wachthuis ? Onder de Oostenrijkers was het zeker om hun aanwezigheid te tonen. Later was wel de voornaamste bedoeling baldadige soldaten, iets dat wel meer voorkwam, op te leiden.

Van het wachthuis vertrok 's avonds de taptoe. Om acht uur stelden de trommelaars, de klaroenblazers en de trompetters zich op voor het wachthuis. Op het teken van de tamboer-majoor werd de aftocht geblazen en stapten de wachten op naar hun kazerne. Volgens een order van 23 juli 1862 werd de volgende weg gevolgd : het negende linieregiment langs de Schouwburgstraat en de Nederkouter, het eerste linieregiment langs de Vogelmarkt en de Korte Dagsteeg, de kurasiers langs de Vogelmarkt en de Brabantdam. Natuurlijk liep in de zomer de Gentse jeugd de soldaten achterna.

In de Gazette van Gent van 3 oktober 1860 lezen we "Het roffelen van de trommels van de taptoe stoort meermaals 's avonds de toneelvertoningen in de Franse schouwburg. Gisteren avond is men nu enkel voorbij de Ketelbrug beginnen te trommelen".

Bij K.B. van 6 september 1867 werd de militaire taptoe afgeschaft. De laatste taptoe had plaats op 8 september 1867.

De krijgsraad, die vroeger zetelde op het stadhuis, hield zijn zittingen op de eerste verdieping van het wachthuis van 1867 tot 1885 en verhuisde dan naar het justitiepaleis.

Nu moeten we een woordje vertellen over de maatschappij l'Union. Deze vereniging werd opgericht in 1842. Oorspronkelijk konden enkel de personen, die patent betaalden - dus winkeliers- lid worden. Na 1855 verviel deze voorwaarde en moest men enkel een jaar de stad bewonen. De vereniging had tot doel door eendracht en goede verstandhouding het algemeen welzijn te bevorderen.

In 1849 kocht de vereniging het oud hotel der paardenposterij naast de

Het Wachthuis (1737). (Foto : Dienst Toerisme stad Gent).

Hoofdwacht voor 68 000 F. Na verbouwwerke werd het nieuw lokaal ingehuldigd op 21 juli 1851. De maatschappij telde toen meer dan 700 leden, die tot de nerigdoende klasse behoorden. In de *Messenger de Gand* van 22 juli 1851 lezen we : "Hier a eu lieu le banquet d'inauguration du nouveau local de la société l'Union. La salle était gracieusement ornée : les écussons et les bannières des métiers de la ville décoraient les murs et dans le fond avait été construit un joli bosquet surmonté des armes de la Belgique et au milieu duquel avait été placé le buste du roi".

In 1874 werden verbouwwerke uitgevoerd naar een plan van architect Marchand. De Wegwijzer van Gent vermeldt jaarlijks de samenstelling van het bestuur van de maatschappij l'Union en dit tot de Wegwijzer voor 1900. In 1899 werd de vereniging ontbonden.

Om te eindigen nog een woordje over de Beurs. De Beurs werd ingesteld bij consular besluit van 19 messidor jaar XI (8 juli 1803) en werd ondergebracht in het Pakhuis op de Koornmarkt. Als het Justitiepaleis in gebruik werd genomen, verhuisde de Beurs naar het nieuw gebouw. Vermoedelijk vandaar de naam Koophandelsplein. Te Gent waren er een zestal wisselagenten, die alle namiddagen vergaderden. De kooplieden in granen, oliën, enz. vergaderden op vrijdag. Na 1885 namen de activiteiten van de beurs een grote uitbreiding. Een verplaatsing werd noodzakelijk. Toen de stad Gent het gebouw van het Justitiepaleis afstond aan de staat, moest de Beurs zich elders huisvesten. De Beurs huurde nu de zaal van de maatschappij l'Union, maar dit gaf geen voldoening. Daarna werden de werkzaamheden gehouden in de Skating Ring. Op 30 juni 1899 besloot de gemeenteraad het gebouw van de l'Union aan te kopen voor 100 000 F. en de nodige verbouwwerke te doen om er de Beurs in onder te brengen. Wegens sommige moeilijkheden werd het gebouw rechterlijk onteigend.

Op 22 april 1901 schreef de *Gazette van Gent* : "Op vrijdag 26 dezer zal de beurs voor de laatste maal gehouden worden in het lokaal van de Skating Ring". De nieuwe lokalen van de beurs werden ingehuldigd op zondag 28 april 1901.

Een aantal leden zullen zich nog herinneren, dat tijdens de oorlog 1940-1945 de rantsoeneringsdiensten in de Beurs waren gevestigd.

M. VAN BERGEN

BRON : Gedeelteilijk naar R. Claeys : *Le corps de garde de la Place d'Armes.*

ARCHITECT LOUIS ROELANDT

Portret van L. Roelandt door Lieven De Winne (Copyright A.C.L. Brussel)

In de voorgaande jaargangen van Ghendtsche Tydinghen kwam de naam van Louis Roelandt herhaaldelijk voor. Er bestaat ook een L. Roelandtplein te Gent (op het einde van de Steenakker).

Louis Roelandt werd geboren te Nieuwpoort op 31 januari 1786. Hij

volgde de lessen in architectuur aan de Academie te Gent. In 1808 sticht Roelandt met enkele vrienden en met de steun van Faipoult, prefect van het Schelde-departement, de maatschappij Société des Arts, waarvan de naam enkele jaren later werd Société des Beaux-Arts et de Littérature, waarvan Roelandt jaren lang ondervoorzitter, van af 1849 levenslang voorzitter zal zijn.

In 1808 is hij de eerste in de wedstrijd voor architectuur en het volgend jaar vertrekt hij naar Parijs om er zijn studiën te voltooien. In 1811 wint Roelandt de prijs van Rome.

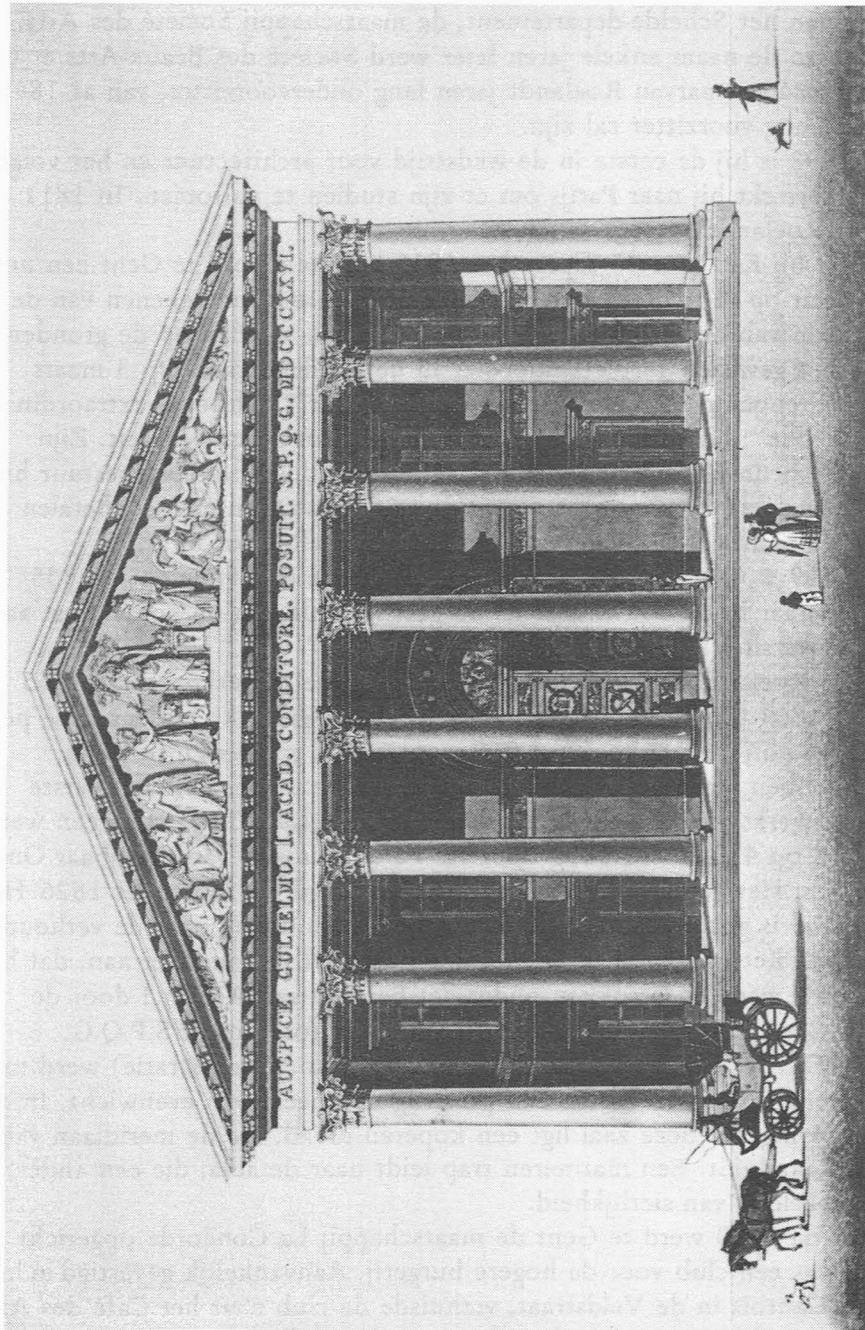
Nadat bij K.B. van 25 september 1816 besloten werd te Gent een universiteit op te richten, werd Roelandt belast met het tekenen van de plannen van het gebouw, dat zal opgetrokken worden op de gronden van het gewezen Jezuietenklooster in de Voldersstraat. Op 3 maart 1818 benoemt de gemeenteraad Roelandt tot "architecte extraordinaire de la ville"; hij wordt belast met de bouw van de universiteit. Zijn wedde bedroeg 433 gulden. In werkelijkheid deed het stadsbestuur hier een goede zaak, want alzo moest de stad Gent geen ereloon betalen aan de architect. Roelandt zal dit ambt vervullen tot in 1856.

In 1819 wordt Roelandt leraar aan de Gentse academie en in 1835 hoogleraar in de bouwkunst en de geschiedenis van de bouwkunst aan de universiteit.

Louis Roelandt overleed in zijn woning op de Nederkouter 34 op 5 april 1864. Gedurende 48 jaar had Roelandt gewerkt; tijdens deze periode was hij de architect van een groot aantal gebouwen te Gent.

We hebben reeds gezien, dat de bouw van de universiteit het eerste groot werk was, waarmede Roelandt werd belast. De eerste steen werd gelegd op 4 augustus 1819 door A. Falck, minister van Openbaar Onderwijs. Het gebouw werd plechtig ingehuldigd op 3 oktober 1826. Het peristiel is gevormd met acht Korintische kolommen naar de verhoudingen van het Pantheon te Rome. Een opschrift herinnert er aan, dat het gebouw werd opgetrokken onder het bestuur van Willem I door de stad Gent. "Auspice Gulielmo I, acad. conditore posuit S.P.Q.G. MDCCCXXXVI". Het bas-reliëf op het fronton (zie illustratie) werd niet uitgevoerd. De voorzaal is een prachtig voorbeeld van evenwicht. In de bevoering van deze zaal ligt een koperen draad, die de meridiaan van Gent aanduidt. Een marmeren trap leidt naar de aula, die een ander voorbeeld is van sierlijkheid.

Kort na 1800 werd te Gent de maatschappij La Concorde opgericht : het was een club voor de hogere burgerij. Aanvankelijk gevestigd in het café Gantois in de Veldstraat, verhuisde de club naar het Café des Arcades op de Kouter, keerde terug naar het Café Gantois en huurde daarna het hotel Papejans de Morchoven op de Kouter. La Concorde

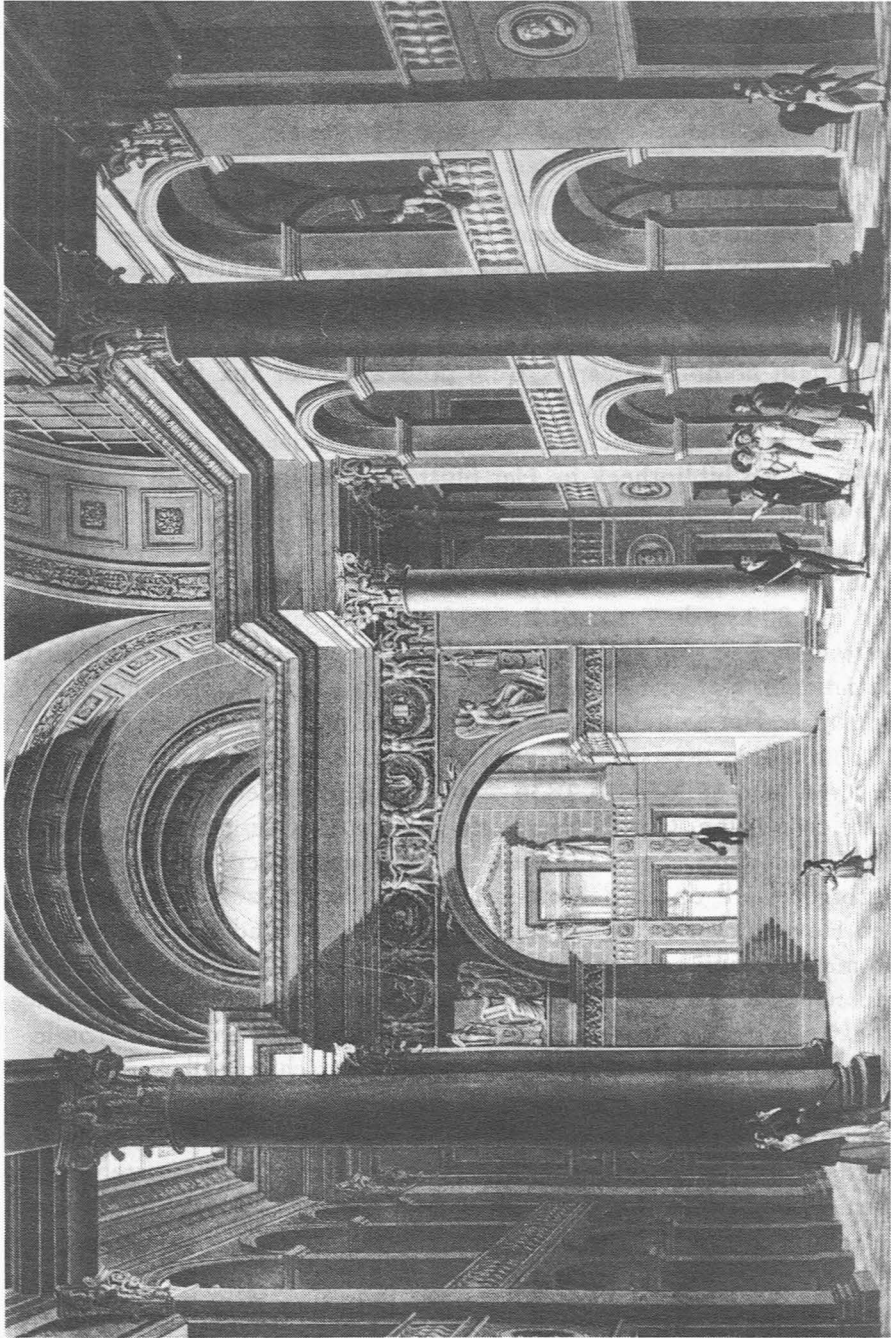

Voorgevel universiteit.

kocht het lokaal in 1825. Roelandt werd belast met de nodige verbouwingen en op 9 januari 1826 werden de prachtig versierde zalen ingehuldigd met een banket onder het voorzitterschap van burgemeester Van Crombrughe. Diezelfde dag was 's morgens ook burgemeester Van Crombrughe aangesteld ter vervanging van burgemeester Piers de Raveschoor, die te Den Haag was overleden op 6 december 1825. Er hadden allerlei feestelijkheden plaats. De Journal de Gand 11.1.1826 schreef : "Le soir la place d'Armes était élégamment illuminée. On a remarqué surtout une arcade éclairée par le gaz dont l'effet fut beau. La société de la Concorde avait également son transparent et ses arcades". Op 20.1.1826 lezen we : "La société de la Concorde, fidèle à ses habitudes généreuses, fera dimanche 22 janvier sa première distribution de pain et de charbon aux indigens. Chaque membre aura à sa disposition un certain nombre de cartes, qu'il pourra donner aux familles dont les besoins lui seront connus".

In 1850 kocht La Concorde het hotel Limnander aan en richtte er lees-zalen en een bibliotheek in. Het blijft te betreuren, dat dit prachtig gebouw een tiental jaren geleden werd afgebroken.

Op 12 oktober 1808 werd te Gent de Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde opgericht. De eerste bloemententoonstelling werd gehouden in 1809 in de Frascati. In 1810 werd ze gehouden in de zaal Solidariteit in de Korte Meir om in 1811 te belanden in de herberg Den Botaniquen Hof of de Zaal Flora in de Holstraat en gehouden door C. Lankman. Het aantal tentoongestelde planten vermeerderde snel en in 1827 hield de maatschappij nu haar tentoonstellingen in de benedenzaal van het stadhuis. In 1836 waren er niet minder dan 3075 tentoongestelde planten. Ook het stadhuis was dus te klein geworden. Om aan de Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde een passend lokaal te bezorgen werd op 29 december 1834 de Naamlooze Maatschappij van den Hovingbouw en Kruydkunde opgericht. De stad Gent schonk aan de maatschappij een stuk grond gelegen op de Coupure tussen de Theresianenstraat en de Rozemarijnstraat. Nog 57 aren grond werd aangekocht van het bestuur der Burgerlijke Godshuizen; zo was de totale oppervlakte 27 400 vierkant meter. Het maatschappelijk kapitaal bedroeg eerst 150 000 F en werd later gebracht op 250 000 F. Koning Leopold I tekende in voor honderd obligaties van honderd frank. Er werd nu een wedstrijd ingericht, waaraan zeventien architecten deelnamen. Het ontwerp van Roelandt werd aanvaard. De eerste steen werd gelegd op 2 juni 1835 en het gebouw werd feestelijk ingehuldigd op 15 augustus 1836. Het gebouw omvatte een zaal voor 800 personen, waar concerten werden gegeven, een café met woning voor de huisbewaarder en tentoonstellingsruimten. De totale uitgave (aankoop grond, bouwkosten en aanleg tuin) beliep 156 480 F. De naamloze maatschap-

Vestibule universiteit.

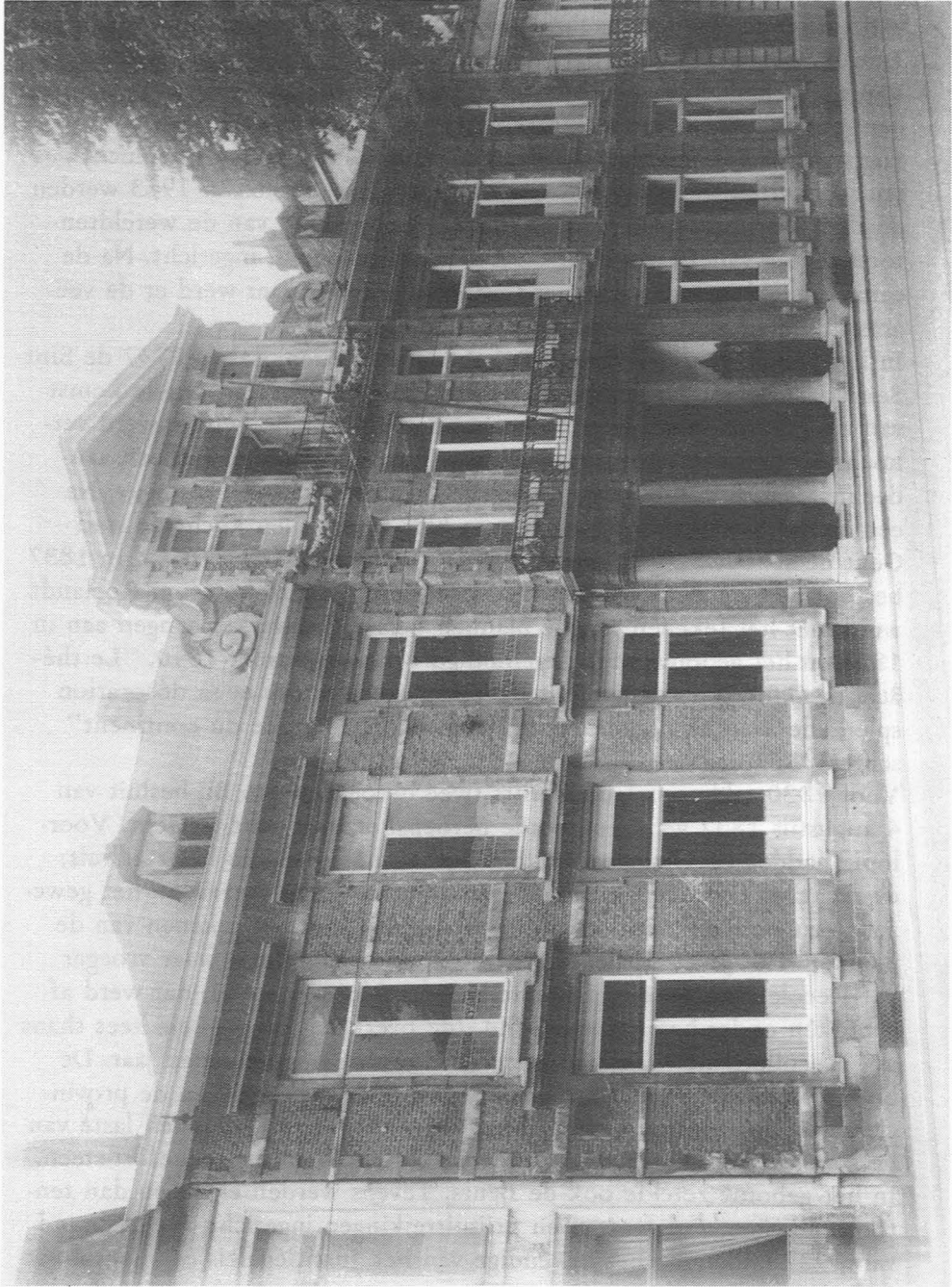
pij verhuurde het gebouw : de Maatschappij voor Landbouw en Kruidkunde betaalde jaarlijks 1800 F, de maatschappij St.-Cecilia 1200 F en het koffiehuis werd verpacht eerst voor 1600 F en na 1840 voor 1200 F. per jaar.

Van nu af hadden de tentoonstellingen plaats in het Casino. Later werd het gebouw nog vergroot. Naast de bloemententoonstellingen hadden nog regelmatig allerlei festiviteiten in het Casino plaats : openluchtfesten, concerten, tentoonstellingen van schilderijen, enz. In 1913 werden de floralien in de nieuwe zalen, die ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling van 1913 in het park werden gebouwd, ingericht. Na de eerste wereldoorlog raakte het Casino in verval. Later werd er de veeartsenijschool gebouwd.

In het januari-nummer van G.T. hebben we gezien, dat in 1737 de Sint-Sebastiaansgilde een schouwburg bouwde op de Kouter. Na de komst van de Fransen werd de gilde ontbonden en de schouwburg werd verkocht als nationaal goed. Het gebouw kwam in handen van een aandeelmaatschappij, die de schouwburg verhuurde aan een uitbater. Na een aantal moeilijkheden te veel om hier te vertellen kocht de stad Gent de schouwburg in 1821 voor 40 068 gulden (84 816 F). In 1837 besloot de gemeenteraad een nieuwe schouwburg te bouwen. Roelandt werd met het tekenen van de plannen belast. De werken vingen aan in 1838 en het gebouw werd ingehuldigd op 1 september 1840. "Le théâtre de Gand pouvait rivaliser pour son architecture et sa décoration splendide avec les plus belles institutions de ce genre du continent" schreef W. Rogghé.

Voor 1830 telde ons land slechts twee beroepshoven. Bij besluit van 4 augustus 1832 werd een derde beroepshof opgericht te Gent. Voorlopig hadden de zittingen van het Beroepshof plaats in het stadhuis; de rechtbank van eerste aanleg zetelde in de Voldersstraat in het gewezen Jezuitenklooster. Roelandt werd belast met het tekenen van de plannen. Het Justitiepaleis werd gebouwd op de plaats waar vroeger het Recolettenklooster of Minderbroedersklooster stond; dat werd afgebroken onder het Frans bewind. (de overkant van de Leie heet thans nog Recollettenlei). De bouwwerken duurden ongeveer tien jaar. De bouwkosten bedroegen meer dan 1 600 000 F, het rijk en de provincie gaven een toelage van elk 300 000 F; het overige was ten laste van de stad Gent. Het gebouw is volledig opgetrokken in Rochefort-steen. In het gebouw zetelde ook de Beurs. Tevens werden er nu en dan tentoonstellingen, zangfeesten en prijsuitreikingen ingericht. Na de brand van 1927 onderging het inwendige van het Justitiepaleis een aantal veranderingen.

Tijdens het Verenigd Koninkrijk werd het kanaal Gent-Terneuzen ge-

La Concorde op de Kouter (Copyright A.C.L.L. Brussel)

graven; het kanaal werd plechtig geopend op 18 november 1827; twee jaar later werd het Handelsdok ingehuldigd. In 1843 ontvangt Roelandt de opdracht een stapelhuis te bouwen aan het handelsdok. De eerste steen van het gebouw opgetrokken in Byzantijnse stijl werd gelegd door Leopold I in 1844. Het stapelhuis werd door brand vernield in 1919 en heropgebouwd in 1921.

Roelandt werd ook belast met het tekenen van de rijschool, die gebouwd werd in de Lange Violettenstraat in 1851-1853. De poort bevat bovenaan een bas-reliëf van de Vigne-Quyo, dat twee steigerende paarden met een paardentemmer voorstelt. Op het hoogste punt van de voorgevel bevindt zich het stedelijk wapenschild met de letters S.P.Q.G. (Senatus Populusque Gandavensis).

In een andere bijdrage hebben we reeds gezien, dat Roelandt ook de plannen tekende voor de Sint-Annakerk. Deze plannen werden later gewijzigd door architect J. Van Hoecke.

Roelandt was dus de ontwerper van een reeks openbare gebouwen te Gent. Maar ook buiten Gent was Roelandt zeer bedrijvig. Hij tekende de stadhuizen te Aalst en te Ninove, de kerken te Doel, Desselgem en het klein seminarie te Sint-Truiden, de hospitalen te Lokeren, Ronse, Mons en Sint-Truiden. Hij werkte mede aan het ontwerp van de nieuwe trap aan de Sint-Gudulakathedraal te Brussel. Ook de huizenrij, die de hoek vormt van de Lamstraat en de Sint-Pietersnieuwstraat werd ontworpen door Roelandt.

M. VAN GENT

25e Verjaerdag van de keunings Regering.

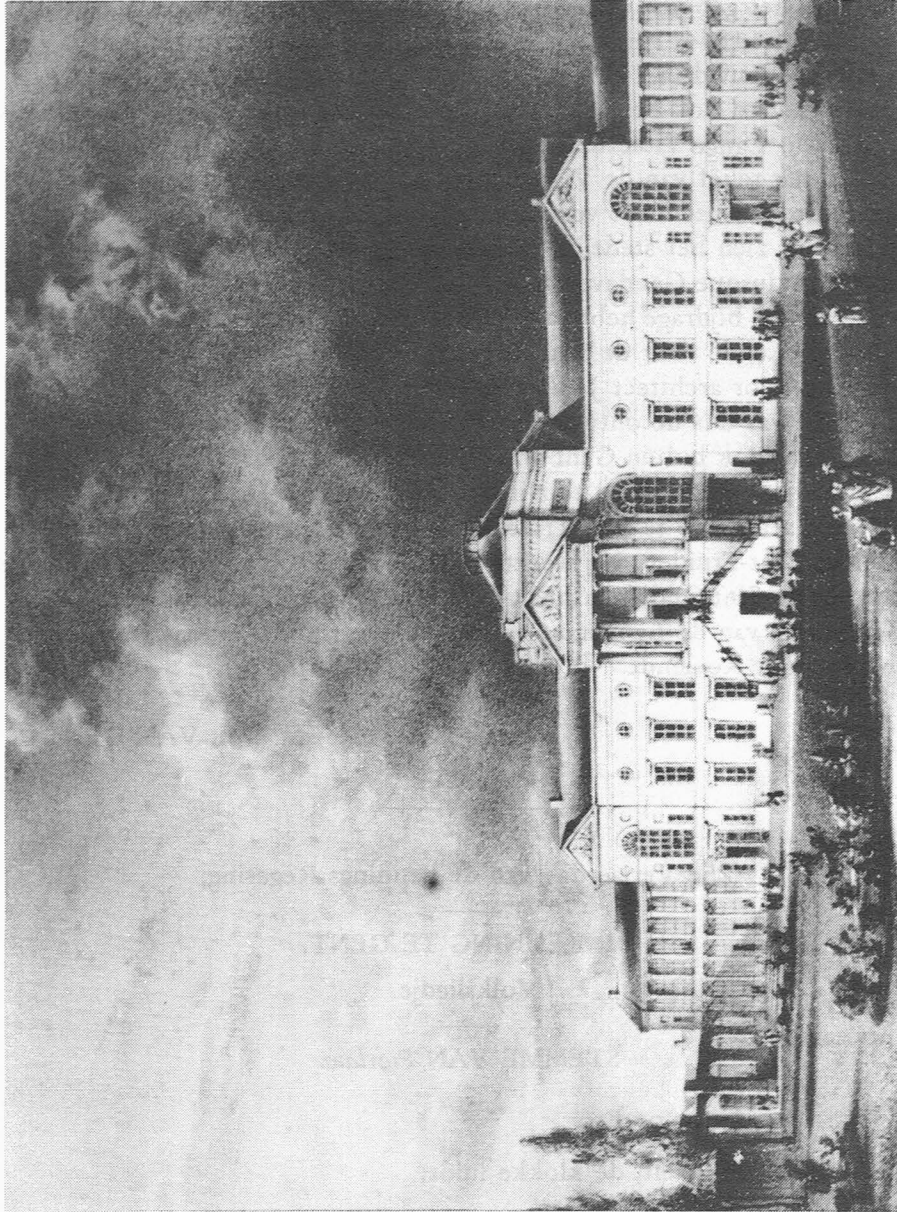
DE KEUNING TE GENT.

Volksliedje.

STEMME VAN *Pierlala*.

1 KOEPLLEETJE.

Den beijaerd speelt, de klokke luidt,
't Kanon ronkt op het fort,
De stad is op heur best gekleed,
Daer is geen volk te kort.
Er komt een dooën uit het graf
Hy smyt zyn kiste's deksel af.

Voorgevel van het Casino

'k Ben 't ik, zei Pierlala sa sa. (bis)

2.

Och jongens ! zegt hy, wat is dat ?
Waerom is Gent zoo schoon ?
Waerom is iedereen zoo bly ?
Ze zyn dat niet gewoon.
't Is de eersten keer dat ik verrys
In zulk een hemelsch Paradys.
'k Sta stom, zei Pierlala sa sa (bis).

3.

Ik kyk verwonderd rondom my
Naer 't preêrsel van de straet.
Myn oogen vallen op een schrift
Dat op een arke staet.
Ik lees erop : "toe zingt al mee",
't Is Leopold's ze jubilé."
'k Heb 't beet, zei Pierlala sa sa (bis).

4.

Ik poetse my al gauw wat op
En 'k scheere mynen baerd,
Want 'k wille kost wat kost gaen zien
Het is de moeite waard.
't Volk dat 'nen keuning celebreert
Die vyf-en-twintig jaer regeert.
't Is raer, zei Pierlala sa sa (bis).

5.

Ik loope Gent eens spoedig rond
En ieder roept te vreê :
"Die keuning van het Belgenland
Wat is dat ne kadé !
We vieren hem met hert en ziel,
't Land hield hy regt als 't bykans viel."
't Is schoon, zei Pierlala sa sa (bis).

6.

Ik trekke naer de Statie toe
Hy is daer ! 'k hoor 't geroep,

Omringd van heel den Gentschen Raed,
Van Burgerwacht en troep.
Men leidt hem onder ark en vleg,
Terwyl men roept op zynen weg :
Vivat ! zei Pierlala sa sa (bis).

7.

De middaegs naer de Vrydagmerkt
Gaet hij in vollen stoet,
Waer heel de stad vergaderd is
Voor zynen welkomgroet.
Een traan rolt uit zyn vorstlyk oog
Op 't zien van zulk een volksbetoog.
'k Ween ook, zei Pierlala sa sa (bis).

8.

Men leidt hem naer de Schouwburgzael
By eenen lekkeren disch,
Hem aangeboden door de stad
Uit diepe erkentenis.
Op zyn gezondheid drinkt hem daer
Dat hy nog leve honderd jaer,
Nog meer ! zei Pierlala sa sa (bis).

9.

De casino geeft hem een feest,
't Verdient den grootsten lof,
De bloemen zyn met gaz verlicht,
Het is 'nen tooverhof.
De Keuning zegt in 't deure gaen :
"Ge doet my veel te veel eere aen."
't En doet, zei Pierlala sa sa (bis).

10.

Des anderdaegs is 't wederom feest,
Maer 't is nu iets voor 't volk.
In Minard's-Schouwburg komt de Vorst,
Zyn naem galmt in de wolk.
Daer geeft hy 't vlaemsch zyn volle regt,
Terwyl het volk met blydschap zegt :
Heb dank, zei Pierlala sa sa (bis).

Welhaest voert de vapeur hem weg,
 En zuiver treurt de stad.
 Twee dagen ! 't is uitnemen kort.
 Ach ! bleef hy toch noch wat !
 O Keuning ! draeg ons wenschen meê
 En schenk ons nog geluk en vreê.
 Hy zal, zei Pierlala sa sa (bis).

1856

VAN PEENE

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag 78 van de Heer Graaf F. de Hemptinne.

In het boek "The Anglo-Dutch wars of the 17° century" dat verkocht wordt in het National Maritime Museum te Londen worden de talrijke zeegevechten tussen de Engelse en Hollandse vloot in de 17de eeuw behandeld. De volgende feiten situeren zich in juli 1666 : "A fierce quarrel promptly broke out between the two Dutch admirals, each accusing the other of dereliction of duty, and would never serve together again. The States-General naturally and rightly sided with De Ruyter. The warmly Orangist Tromp was dismissed, despite his exceptional popularity with the seamen and his place was taken by a colonel of marines, Willem Joseph Baron van Ghent".

De vraag luidt : "Wie was die kolonel van de marine-infanterie Baron van Ghent ? Meer dan waarschijnlijk is onze kolonel een Gentse patriciër (of afstammeling er van) in dienst van de Hollandse vloot.

TE GENT

1. In Zweden overleed de Gentenaar Andries Mac Leod. Hij was de zoon van prof. H. Mac Leod. Sommige leden zullen zich nog prof. Andries Mac Leod herinneren toen hij leraar in de natuurkunde was aan de Rijksmiddelbare normaalschool te Gent. In 1938 verliet hij ons land om zich in Zweden te vestigen. A. Mac Leod was doctor in de wis- en natuurkunde en was bekend voor zijn studies over de filosofie van de mathematica; hij was doctor honoris causa van de universiteit van Upsala.

2. Te Gent is de term "arme kamer" nog gekend. De Arme Kamer werd te Gent opgericht in 1531. Onder het Frans Bewind werd deze Arme Kamer door de wetten van 17 oktober en 27 november 1796 vervangen door het Bureau van Weldadigheid, waarbij ook het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen kwam. Door de wet van 10 maart 1925 werden deze beide instellingen vervangen door de Commissie van Openbare Onderstand (C.O.O.), die thans op 1 april 1977 werd vervangen door het O.C.M.W. of Openbaar Centrum Maatschappelijk Welzijn.

3. De Heer Geert Van Doorne ontving de wetenschappelijke prijs van de stad Gent voor zijn studie "Aanleg van een nieuwe verdedigingsgordel te Gent."

4. Het jaar 1977 is een waar herdenkingsjaar. Vooreerst zal in augustus de 150ste verjaring van de opening van het kanaal van Terneuzen plechtig worden herdacht met feestelijkheden te Gent, Zelzate, Sas van Gent en Terneuzen. Onlangs werd ook het 150-jarig bestaan van de nijverheidsschool herdacht. Deze school, die lang een stedelijke instelling was, heeft duizenden technici gevormd, die machtig bijgedragen hebben tot de ontwikkeling van de industrie in Vlaanderen. Onlangs werd ook de 125ste verjaring van het studentengenootschap 't Zal wel gaan herdacht met een tentoonstelling in de universiteitsbibliotheek. In 1852 werd ook te Gent het Van Crombrughe-genootschap opgericht, dat dus ook thans 125 jaar bestaat. Ten slotte : de Koninklijke Gentse Politieharmonie bestaat nu 75 jaar.

BIBLIOGRAFIE

1. Onze medewerker M. Van Wesemael publiceerde in Oosvlaamse Zanten (nr. 1 jaargang 1977) het eerste deel van een artikel "Lichte Vrouwen te Gent in de 19de eeuw en hun publiciteit".

2. WIARUG - berichten. (Werkgroep industriële archeologie van R.U.G.) Het maartnummer bevat een interessante bijdrage over het beluik tussen de St.-Lievenspoortstraat en de Keizersvest.

3. In Toerisme in Oost-Vlaanderen (maartnummer 1977) verschenen twee bijdragen over Gent. "Te gast bij broeders, kartuizers en fabrikanten. Het Museum Meerhem" van R. De Herdt en "Gent honderd jaar geleden. Een wandeling door en rond de Kuip met Ernest George in 1877" van

Gontrand Van Severen zijn twee boeiende artikels, die ons heel wat vertellen over minder gekende bladzijden uit het Gents verleden.

BIBLIOTHEEK

De Heer L. Hoste schonk aan de Heemk. en Historische Kring het handschrift van zijn studie "Bijdrage tot de vroegere en nog bestaande uithangtekens te Gent". Deze niet uitgegeven studie bevat ook 300 foto's van uithangborden, gevelstenen en gevelversieringen. De H. en H. Kring dankt de Heer L. Hoste voor dit prachtig en waardevol geschenk. Deze studie kan enkel geraadpleegd worden in de bibliotheek.

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 1144. Van Aerde J.-P. M. Lenzingstrasze 39 D-4232 Kanten
- 1145. Walraedt G. Antwerpsesteenweg 391 9110 Sint-Amandsberg
- 1146. Comhaire F. Lentestraat 69 9000 Gent
- 1147. Baetens J.-P. Henri Pirennelaan 27 9219 Gentbrugge
- 1148. Vandeleene A. Meersstraat 30 9830 Sint-Martens-Latem
- 1149. Ysabie M. Doornzeledries 103B 9050 Evergem
- 1150. Vanderhaeghen P. Rode Kruisstraat 1 9219 Gentbrugge
- 1151. Louwers Fr. Knotwilgenlaan 4 9030 Wondelgem
- 1152. Declercq G. Muinkkaai 84 9000 Gent
- 1153. Mw. de Groeve-Vanheesbeke Guido Gezellestraat 30 9830 Sint-Martens-Latem
- 1154. Glibert L. Lindestraat 14 9920 Lovendegem
- 1155. Kautekeete A. Oilamstraat 34 9000 Gent
- 1156. Lescrauwaet M. Frère-Orbanlaan 464 9000 Gent
- 1157. Mw. Wwe Van den Broecke-Van Damme Frère-Orbanlaan 431 9000 Gent
- 1158. Hertveldt W. Dendermondsesteenweg 21 9120 Destelbergen
- 1159. Mw. De Buck R. Molenstraat 6 9830 Sint-Martens-Latem
- 1160. Caron G. Koophandelsplein 1 9000 Gent
- 1161. Juf. De Vynck H. Zandheuvellaan IF.M. 8401 Bredene
- 1162. Dr. Duverger E. Coupure links 253 9000 Gent
- 1163. Poelman W. Stoppelstraat 82 9000 Gent
- 1164. Van Oost R. Hopstraat 54 9000 Gent
- 1165. De Mol Th. Sint-Baafskouterstraat 49 9110 Sint-Amandsberg

1166. Goffin B. Rijsenbergstraat 400/II 9000 Gent
 1167. Mw. Bogaert-Busser Eekhout 26 9000 Gent
 1168. Mw. Afschrift A. Vinkenstraat 147 9000 Gent
 1169. Parisis E. Kerkstraat 1 9030 Wondelgem
 1170. De Bie R. Rasphuisstraat 104 9000 Gent
 1171. Van Hecke Ledebekstraat 28 9120 Destelbergen
 1172. Ghesquiere Burg. Ch. de Kerchovelaan 287 9000 Gent
 1173. Stevens F. Schepen Andrieslaan 57 9000 Gent
 1174. Grootaert G. Colegemlaan 35 9910 Mariakerke
 1175. Leys R. Jasmijnstraat 15 9920 Lovendegem
 1176. Mw. Gevaert Kapitteldreef 9830 Sint-Martens-Latem
 1177. Mej. Geernaert L. Drongensteenweg 228 9000 Gent
 1178. Bauwens L. Zuidkaai 12 900 Gent
 1179. Bohyn W. Biest 16 9110 Sint-Amandsberg
 1180. Bresou J. Papegaaistraat 45 9000 Gent
 1181. De Laere W. Cyriel Buyssestraat 89 9219 Gentbrugge
 1182. Van Damme R. Zandekensstraat 25, 9910 Mariakerke
 1183. Vanderhaeghen J. Opgeëistenlaan 381 9000 Gent
 1184. Mw. Vanryssel E. Hertog Karel de Stoutestraat 116 9000 Gent
 1185. Mw. Zaman-Libyn Visserij 77 9000 Gent
 1186. Vanderbiesen A. Ter Platen 45 9000 Gent

ERRATUM

Volgende nummers van Ghendtsche Tydinghen zijn nog verkrijgbaar :

Jaargang 1973 : nr. 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12
 Jaargang 1974 : nr. 1, 3, 4, 6
 Jaargang 1975 : nr. 1 en 3
 Prijs per nummer : 40 fr. (plus 10 fr. port tot 5 nummers, vanaf zes nummers en meer : 25 fr. port).
 Jaargang 1976 : Volledig. Prijs 200 fr. plus 25 fr. port. Bij bestelling door overschrijving duidelijk jaargang en nummer vermelden. De exemplaren zijn ook verkrijgbaar in het documentatiecentrum de eerste zondag van de maand.